

Néző • Pont

IRODALOM – KULTÚRA – MŰVÉSZETEK

XV. évfolyam – 2020. december

Képzőművészet

„MŰVÉSZETI ÖRÖKSÉGÜNK”
ÖNÚJRAALKOTÓ PÁRBESZÉDEK
BONCSÉR ÁRPÁD FOTOGRFÁIÁIRÓL
DROZSNYIK ISTVÁN MŰTERMÉBEN

Margó és vendégség

DROZSNYIK ISTVÁN, DULAVICS DÓRA, NAGY GÁBOR MIKLÓS,
SMIDRÓCZKI ANIKÓ, VITÉZ KATA VERSEI;
KELE ENIKÓ, MALÁR BURK JÓZSEF, PERCZEL PAPP IBOLYA PRÓZÁI
KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATSZEMLE

***Képes kulturális
és művészeti hírek***

Toronynapló

VITÉZ FERENC
irodalmi és művészeti
folyóirata

103. kötet

Néző • Pont

IRODALOM – KULTÚRA – MŰVÉSZETEK

VITÉZ FERENC

folyóirata

Debrecen, XV. évfolyam; 2020. december

(103. kötet; 76. megjelenés)

A KÜLÖN SZERZŐI NÉVVEL NEM JELÖLT KÖZLEMÉNYEKET ÍRJA,
VALAMINT SZERKESZTI ÉS KIADJA:

VITÉZ FERENC

✉ ferko824@gmail.com; vitez.ferenc@drhe.hu

🏠 Vitéz Ferenc PhD – 4027 Debrecen – Füredi út 67/B. Fsz. 2.

☎ +36–20/965–2921

A Néző • Pont archívum fellapozható:

Országos Széchényi Könyvtár

Elektronikus Periodika Adatbázisa (www.epa.oszk.hu)

ISSN 1788–8034 (nyomtatott)

ISSN 2677–1535 (online verzió)

A Kulturális Örökségvédelmi Hivatalnál a **163/2314/2/2011.** számon nyilvántartva.

A folyóirat hírlapárusi forgalomba nem kerül, de megrendelhető.

NYOMTA: KAPITÁLIS KFT. – FELELŐS VEZETŐ: IFJ. KAPUSI JÓZSEF

A FOLYÓIRAT 103. KÖTETÉNEK LAPZÁRTÁJA 2020. OKTÓBER 31-ÉN VOLT.

KOMISZÁR JÁNOS: MADÁRFOGSÁG

(KÖZÖS KÖTETÜNK, A SULISZERVIZ KIADÁSÁBAN
2020 ŐSZÉN MEGJELENT „PÁRHUZAMOS” ETÜDÖK
C. KÖNYV ANYAGÁBÓL A JÖVŐ ÉVI ELSŐ SZÁMBAN
RÉSZLETESEBB ÖSSZEÁLLÍTÁST ADOK)

HÁLÓBAN MADÁRHAL...

(Madárfogság 3.)

Liliomillat árad a víz fölött.
Ez itt a nyugalom, cselló
mély bűgása álomba ringat.

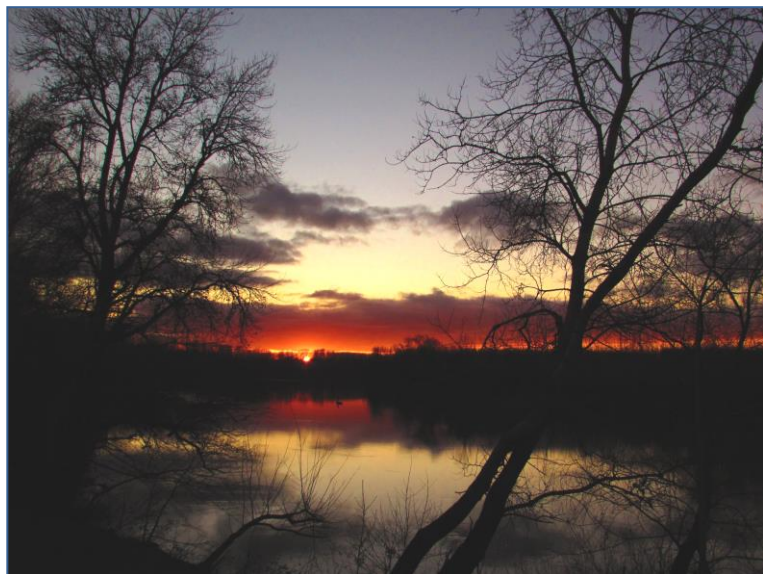
S a liliom illatától a madár
megszédül. – Ez itt a halál:
magába zárja a titkainkat.

Köd gomolyog a víz fölött.

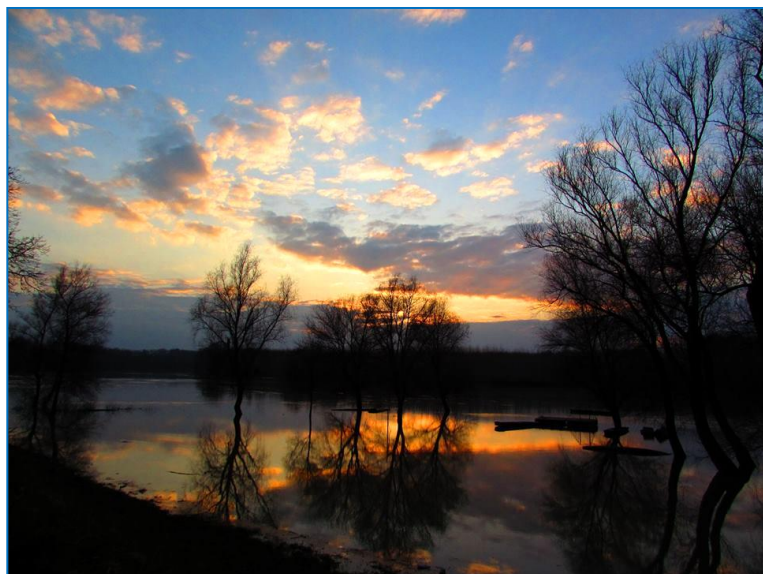
Ködből szótt háló feszül
a csillogó tükör-fodorban
és felhők fodrozta égben.

Haldokló sirály lesz a zöld
nád kalászvirágába hullva
az én kis büszke szürkeségem.

Madársóhaj feszíti szívemet.

BONCSÉR ÁRPÁD „NAPLEMENTÉI”

„HORTOBÁGYI PUSZTÁN FÚJ A SZÉL”

Magi Elek grafikája mellé – Sántha Antalnak

A hortobágyi pusztán fúj a szél,
átrepesztí a csontokat is szinte –
csípős-fagyos nagy leheletében
emlékezünk a büszke őseinkre.

Álmaikat is megfaragják néha e
szélfúttá csöndben a pásztorok;
belerovátkolják lelküket a csontba,
s bajszukra az Isten olykor rámorog.

Házat hagytak otthon, asszonyt és síró
gyermeket, beteg szülőt halálos lázban;
ám a Pusztá Lelke fogva tartja őket:
széles ég alatt e szeles hazában.

MAGI ELEK CERUZARAJZA:
„HORTOBÁGYI PUSZTÁN
FÚJ A SZÉL”

„MŰVÉSZETI ÖRÖKSÉGÜNK”

Kiállítás a város napja alkalmából Hajdúböszörményben,
Sántha Antal gyűjteményéből*

Hauser Arnold 1951-ben Londonban írt *A művészet és az irodalom társadalomtörténete* c. historikus áttekintésből is fölsejlett, hogy a művészeteket filozófiai és szociológiai összefüggéseiben is érdemes vizsgálni. Münchenben jelent meg 1958-ban *A művészettörténet filozófiája*, 1974-ben ugyanitt adták ki *A művészet szociológiája* c. nagyszabású, közel 900 oldalas munkáját. Ez utóbbiban Hauser külön részt szentelt a szerzőtől a közönséghez vezető út bemutatásának. Benne nemcsak a művészi élménnyel és a műkritikával, a megértéssel és a sikerrel (vagy éppen a félreértéssel és a balsikerrel) foglalkozott, hanem a művészetközvetítőkkal, illetve a közvetítés intézményeivel is.

A közvetítésnek izgalmas szereplői és fázisai vannak. Például a sokak számára kibogozhatatlan kottajegyekből és zenei jelzésekből a zenész tudása és érzékenysége, valamint a karmester olvasata nyomán szólal meg egy megrázó erejű szimfónia. Az épített tereket mi magunk értelmezzük, amikor belakjuk azokat; az irodalmi mű jelentése és élménye (egy vers vagy dráma, egy regény filmadaptációja) más lehet egy színpadon, egy pódiumon vagy a képernyőn, mint amilyen az olvasott élmény. A képzőművészeti alkotást pedig látni kell, és itt alapvetően két különböző megközelítéssel találkozunk.

Vannak, akik csak alkalmyszerűen jutnak hozzá egy festményhez (például ajándékba kapták, megvásárolták), de szimbolikus értékű lesz a mű. Lehet, hogy olykor csak „dísz” – gyakoribb, hogy kiemelt helyet foglal el az életterében. A műgyűjtő viszont nem „alkalmi” vásárló, hanem bekapcsolódik a műkereskedelem folyamataiba: megrendelésre vagy műteremből vásárol, illetve a műtárgypiacon (pl. kereskedelmi galériákban, műtárgy-aukciókon; a gyűjtők néha műveket is cserélnek); alapvető cél azonban a műtárgy birtoklása, a tulajdonlás hatalmának az átélése, valamilyen ősi vadászösztön kielégítése; egyszerűbben mondva: a „kisajátított élmény”.

* A tárlat megnyitója (a többi város napi nyilvános rendezvénnyel együtt) elmaradt. A városi televízió számára két nappal később a kiállított képek előtt mondtam el az itt közölt szöveget. – A Hajdúböszörmény Művészetéért díjjal kitüntetett Kupás Csilla által rendezett kiállítás október végéig látogatható volt a hajdúböszörményi Sillye Gábor Művelődési Központban.

A közvetítés intézményeihez a képzőművészetben elsősorban a galériák és múzeumok tartoznak. Itt az alapvető cél a (a stílust vagy korszakot, illetve a szerzőt és intézményi jelleget is magába foglaló) gyűjteményezési szempontok mellett – a művészi élmény megosztása másokkal. S egy múzeumban és galériában is átértelmeződik az eredeti műalkotás. Modern, 20. századi a példa Marcel Duchamp piszoárja vagy *A Párizs levegőjeként* ismert, anyaméhszerűnek tetsző üveglombik, melyek pusztán attól a ténytől váltak műtárggyá, hogy ki lettek állítva (egyébként egy klasszikus táblakép szintén más jelent a többi, kanonizált műalkotás kontextusában, mint a lakásunk falán).

Nos, Sántha Antal műgyűjtő egyúttal lokálpatrióta polgár is. Ő a galériák és a múzeumok kollekcio-építési szempontjait szigorúan szem előtt tartja, de megvannak a saját gyűjtői szempontjai, melyek közül legfontosabb az úgynevezett „böszörményiség”. Nagyrészt olyan alkotók műveit gyűjti, akik Hajdúböszörményben születtek és/vagy itt éltek, művészetük, művészet-pedagógiai (nem egyszer művésztelepi) munkájuk révén is erős szálakkal kapcsolódnak a hajdúvároshoz. Kollekciónak felét ilyen műalkotások teszik ki.

SZENT JÁNOS-PATAK
HUSZTHY ÁRPÁD OLAJKÉPE

Éppen tíz évvel ezelőtt, 2010-ben fogalmazta meg az időközben széles körben ismertté vált – egy fajta kulturális és identitás-missziót is magában rejtő – szlogenjét: *„Hajdúböszörmény a festők városa”*. (Maga is sokat tesz ezért az ismertségért: számos nyomtatott és virtuális fórumon, a feleségével együtt alapított díjjal, gyűjteményrészeinek bemutatásával, a városban rendezett tárlatokról készült fotóinak közzétételével, a másutt látott anyagok böszörményi kötődését mindig kiemelő kommentárjaival tartja köztudatban a „festőváros” örökségét, ma is aktív és termékeny jelenét.)

Tulajdonképpen azok a művészek ennek a szlogennek a megalapozói, akiknek most a műveivel találkozhatunk. Mintegy harminc kép – majd’ ugyanannyi művésztől (Magi Elek szerepel három képpel az összeállításban). S kivétel nélkül olyan alkotók munkái, akik már elhunytak, s akik az életműveikkel, azokat különböző szempontok szerint rendezve – hozzájárultak egyrészt a tradícióteremtéshez, a hagyomány életben tartásához, a folytonosságához, de a megújuláshoz és a jövőbe mutató átörökítéshez is. – Mondhatni, Sántha Antal gyűjteményének legféltettebb darabjai ezek a művek.

Hajdúböszörmény a festők városa címmel 2016-ban jelent meg reprezentatív album (Áfra János és Tarczy Péter rövid historikus előszavával s a gyűjtő, Sántha Antal *Szülővárosom festett értékeiről* címmel közreadott utószói vallomásával), melyben 71 alkotó szerepelt rövid életrajzzal és egy-egy mű színes reprodukciójával; a bemutatót egy áttekintő kiállítás kísérte a gyűjteményből. A 2010-ben kiadott katalógusban még csak 55 alkotót kutattott fel Sántha Antal, aki már akkor is azt hangsúlyozta, hogy a gyűjtés során nem az esztétikai kizárólagosság vezette (mondhatjuk, hogy joggal, mert a műkritika a közvetítés intézményrendszerének egy másik szereplője), viszont a böszörményi születés és (vagy) kötődés, az alkotómunka ismertsége (kiállításon való szereplés) fontos szempont volt a kezdetektől fogva.

Láthatjuk, hogy a gyűjtemény egyre gyarapodik: a katalógusból albummá bővült 2016-os kiadás óta további több mint tíz művészt sikerült föl kutatnia. Közülük már nem él: Fábíán Pál, Fülöp Sándor, Kovács Béla és Jóna Béláné (utóbbi az egyetlen olyan, művével a mostani összeállításban jelenlévő festő, aki nem szerepel a 2016-os könyvben). A többi művész mellett továbbra is kiemelten gyűjti a könyvében is szereplő helyi alkotók munkáit.

Eláruljuk: a már elhunytak közül Sántha Antal „kedvencei” közé tartozik Boromisza Tibor (itt a *Sáros-dűlő* c. temperaképevel), Király Jenő (*Böszörményi udvar télen*, 1927-es akvarell) és Maghy Zoltán (*Lovas néni háza*, 1978-as olajkép) vagy Pálnagy Zsigmond (a *Napraforgós csendélet* c. olajképpel), Szilágyi Elek (*Böszörményi utca télen*, 2012-es pasztell) és Veress Géza (a *Parlagpusztai táj* c. olajképpel).

BOROMISZA TIBOR:
SÁROS-DŰLŐ C TEMPERAKÉPE

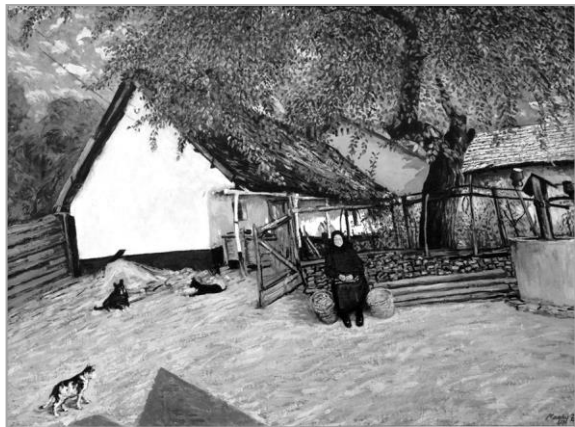
AZ ELŐZŐ OLDALON: MAGI ELEK
MOCSARAS TÁJ C. OLAJFESTMÉNYE

LENT BALRA: KIRÁLY JENŐ AKVARELLJE
(BÖSZÖRMÉNYI UDVAR TÉLEN);
LENT JOBBRA: VERESS GÉZA
PARLAGPUSZTAI TÁJ C. MUNKÁJA

S mint ahogy mindenki meg tudná nevezni a maga „kedvenceit”, akár az esztétikai objektívitas vagy a szubjektív élmény és tetszés, akár a stílus vagy a téma, a képek által benne fölkelte és újra elevenné váló élmény, valamint az emberi és személyes kötődések miatt – úgy (pusztán a most látható művekre koncentrálni) ezt a sort a saját részéről kiegészítem. Így ide sorolom még Huszthy Árpád (*Szent János-patak*, 1990), Káplár Miklós (*Nyilas néni olajportréja* 1928-ból), Katona György (*Régi böszörményi házak*, 2002), Magi Elek (a kisméretű, 1895-ös olajképpel: *Mocsaras táj*), Pálnagy Balázs (*Kisböszörményi ház*, 1989-es akvarell) és Uzonyi Imre munkáit is (az *Etetés* c., 1985-ös olajképpel).

MAGHY ZOLTÁN
LOVAS NÉNI HÁZA
(OLAJFESTMÉNY)

LENT: PÁLNAGY ZSIGMOND
NAPRAFORGÓS
OLAJCSENDELETE

Említettem a különböző szempontok szerinti csoportosítás lehetőségét – és a jelen keretek között sincsen módunk arra, hogy 26 művészt külön-külön is bemutatassunk. Ezért csak pl. a festői kvalitás (az esztétikai értékelvőség, illetve a művészettörténeti szerep), a helyi festészet alakítása és formálása, az új generációk nevelése (úgy is mint helytörténeti érték) vagy épp a helyi ismertség lehet valamilyen csoportosítási szempont.

Elkerülhetetlen így az is, hogy egy-egy alkotó akár több csoportba besorolható legyen, hiszen több területen fejtették ki a hatásukat. Az orientációs szándékú vázlatunkban pedig az alábbi nevekre utalhatunk.

Az értékelvőség szempontjai alapján – noha az értékelés olykor összecsiszítja a kánonalakító olvasatokkal – mindenképp ki kell emelni Boromisza Tibort (akinek Nagybányától egészen Párizsig ívelő látókörébe került Böszörmény, a Hajdúság és a Hortobágy, sőt, a magyar „vadak”, a modernista festők közt emlegetjük nevét). Kampler Kálmánt, illetve a magyarországi naiv művészet legelső hullámában a Móricz Zsigmond által az „őstehetségek” közé sorolt Káplár Miklóst (aki ugyan képzőművészeti tanulmányokat is folytatott, ám a művészeti stúdiók nem formálták át azt az erőt,

amit a hortobágyi pásztorművészet örökségéből merített). Litkey Györgyöt, illetve Maghy Zoltánt (aki művészileg és emberileg, művészettörténeti és a világ-ember-Isten kapcsolatát spirituálisan megélő szakrális szempontok alapján is ott lehet a névsorunkban). Molnár Gábort és Pálnagy Zsigmondot, Szilágyi Eleket, Veress Gézát. (Emblematikus alakja Pálnagy Zsigmond a Böszörményből teremtett egyetemes magyar képzőművészeti értékeknek; Veress Géza pedig egyike a kevés Munkácsy-díjas művészeinknek.)

A helyi művészeti élet megalapítása, az új nemzedékek nevelése érték-szempontjai szerint Bíró Ferenc, Király Jenő, Király Róbert, Pálnagy Balázs van a kiemeltjeink között. A város első jegyzett festője, majd Maghy Zoltán művészi pályájának indítatója volt Magi Elek. A hortobágyi festőkolónia 1928 és 1930 között működött, és ennek létrehozói Boromisza Tibor, Káplár Miklós és Maghy Zoltán voltak. A Hajdúsági Nemzetközi Művésztelep első társvezetője volt Hajdú Endre; és ha a Káplár Miklós-örökségre tekintünk: országosan is az elismert (a Káplár neve által is fémjelzett őstehetségek, az ebből eredő) naiv festők közé tartozott Uzonyi Imre, aki eredeti erővel és reprezentatív módon alkotta meg életművén belül például a böszörményi tanyavilág képes naptárát. (Veress Ferenc pedig – Veress Géza testvére – verseket is írt, neves polihistor és feltaláló volt – s az ő nevéhez fűződik a „horizont-eszterga feltalálása).

KATONA GYÖRGYTUSRAJZA:
RÉGI BÖSZÖRMÉNYI HÁZAK

LENT: PÁLNAGY BALÁZS
KISBÖSZÖRMÉNYI HÁZ C.
AKVARELLJE

LITKEY GYÖRGY: KOMP
(GOUACHE; BALRA, FENT)

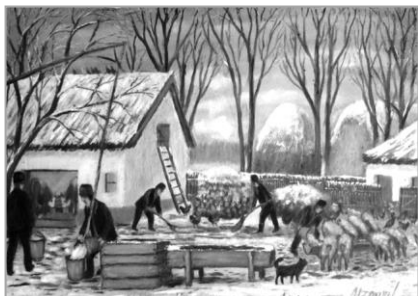

KIRÁLY RÓBERT: VIRIUSZTELEP,
KÓRAKODÓ HAJÓ (AKVARELL; ALATTA)

LENT BALRA:
UZONYI IMRE: ETETÉS (OLAJFESTMÉNY)

LENT JOBBRA:
SZILÁGYI ELEK: BÖSZÖRMÉNYI UTCA
TÉLEN (PASZTELL)

Mindegyik kép magában hordozza az élettörténetet; mindegyik élettörténet reprezentálja az egyéni és a közösségi sorsot; és mindegyik sors valamilyen formában a „böszörménységet” hordozza magában. Társadalmilag ugyan látszólag zárt a város, szerkezetében azonban integrálja a szegényparasztot, a tanyagazdát és a tehetős polgárt, ugyanakkor szellemi szinten nyitott, kreatív és a hagyományokhoz ragaszkodva is mindig megújulásra képes.

A HAJDÚTISZTESSÉG „TÜKÖRE”

(In memoriam dr. Nyakas Miklós; 1942–2020)

Arról, hogy mi fán „termett” a hajdú,
sokan – és sokfélét elregéltek.
Ám a legjobban talán Te tudtad minden
titkos erét a hajdúlét dióbelének.

Nemcsak „díz” voltál („kapitány-polgár”),
fényes ék a Bocskai-süvegen –
átláttál a megmutatható vagy épp
az áthatolhatatlannak látszó üvegen.

Címered lehetett volna egy gyalog,
lóval-koronával szembeszállva;
inge alatt a napot rejtegetve,
s igent mondva, mikor minden is hiába...

Festettek néked álmot a festők,
s megmentettél a Kalvineumban
valami fohászt is: az egeknek
tükre alól a romos messzi múltban.

Eltűnt iratok nyomába eredve,
kerested azt a föllátszó írást,
amit mindenki elfelejtett, mint
egy képviselhetetlennek gondolt sírást.

A köztiszteletből elért a köz –
s a tiszteletnek sem voltál híján.
A tested annyi szenvedést megért...
És a Lelked most ott feszül az Isten íján.

(2020)

ÖNÚJRAÉPÍTŐ PÁRBESZÉDEK

Kiállítással és albumbemutatóval ünnepelt a GADE Debrecenben

Noha a Debreceni Grafikusművészek Ajtósi Dürer Egyesülete (röviden: a GADE) fennállása 20. évfordulóját ünnepli, egyúttal a debreceni grafika több mint 200 éves történetét is felidézti. Iskolatörténeti jelentőségű volt Maróthi György lipcei rézmetszetes térképhozománya után pl. Kováts György 18. sz. közepére datálható metszete, Farkas István *Ciceró- és Újszövetség-illusztrációja*; Kabai Mihály első világi témájú metszete 1788-ból (*Debrecen látképe*) – innentől a kollégiumi rézmetsző diákok és patronáló mesterek tevékenysége, Erőss Gábortól Sárvány Pálig (időközben pedig a kötelező kollégiumi rajzoktatás 1801. évi elrendelése).

A Grafikusművészek Ajtósi Dürer Egyesülete Debrecen épp 20 évvel ezelőtt alakult meg az Incognito Pubban – ahol az évfordulón, 2020. október 22-én emléktáblát avattak; délután a Modemben „Debrecenért – Debrecenart” címmel projektkiállítást nyitottak meg, majd a Kölcsey Központban a GADE gyűjteményi anyagából összeállított tárlat bemutatóján a 20. jubileumra kiadott albumot a közönség is megismerhette.

Ez a 20 év tehát legalább 220 év, megsokszorozott felelősség – a Lyka Károly által megfogalmazott elvárások jegyében, miszerint Debrecen a magyar grafika bölcsője és otthona. S nemkülönben (az ünnepi album köszöntőjében Puskás István alpolgármester utal erre) „nemzetközi perspektívákba is tekint, szélesebb kontextusban határozza meg magát, [az egyesület ...] fontos kapocs Debrecen és a nagyvilág között”; s integráló ereje révén jelentős szerepet játszva a fiatal művészek városához kötésében.

S noha a GADE elődszervezete, az Ajtósi Dürer Céh 1935-ben jött létre (melynek tagja volt a 2000-ben újjáalapított egyesület névadója-korelnöke, Várkonyi Károly; s az összekötő grafikai hagyományokat utána Józsa János és Szilágyi Imre képviselte), az ottani művészek támaszkodtak nemcsak a történelmi örökségre, de a közvetlen előzményekre is, pl. a Debreceni Művészház alkotóira és a 20. sz. elején új inspirációkkal frissülő kezdeményezésekre.

Ugyanígy nem a „semmiből” jött létre húsz évvel ezelőtt a GADE. A mostani (a Modemben látható) projektkiállítás, mely az egyéni művészi programokat is kiemeli és összegzi; s mely ars poetica széljegyzeteiben a grafikai mesterséghez, a városhoz, a tanításhoz és továbbörökítéshez, a szakrális és profán létezésvalóság-hoz, az ember és emberfeletti vagy a lokális és globális, a tudatalatti s egyetemes-univerzális egzisztenciához való kapcsolódásról szintén beszámol.

„A hely szelleme” koncepciójának és fekete-fehér sokszínűségének jegyében – hiszen a hely és a szellem most is az egyénre szabott, mint Stefanovits Péter, az MMA Képzőművészeti Tagozatának elnöke írta kurátori ajánlásában: a projekt-kiállítás egyúttal egy olyan „szubjektív kulturális időutazás”, mely Debrecenből szemléli a grafikai művészet történéseit. (Ehhez annyi korrekciót érdemes hozzátenni, hogy a grafikai művészet immár [és újra] nem Debrecenen kívül történik, amit szemlélni kell, hanem [immár és újra] megint itt alakul; lásd pl. a Reformáció 500. jubileumára kiírt pályázat sikerét vagy pusztán azt a tényt, hogy a tavaszi tárlatok, épp az erőssége miatt, két évente helyezik középpontba a grafikát...)

S a GADE megelőzte a mostani kurátori rendszert is, gondolva itt arra, hogy a kiállítás egy bizonyos koncepció köré rendeződjön – Tamus István (s a három éve elhunyt Burai István) támogatta a művészi szabadság, a gondolat és az életérzés művészi kifejezésének szabadságát. Pl. Rembrandt születésének 400. évfordulóján, 2006-ban tematikus tárlatot rendeztek; megemlékeztek Gáborjáni Szabó Kálmánról, itáliai fametszetsorozatát gondozva és adva ki; s már jó egy évtizede könyvheti tematikus exlibris-sorozatot és -plakátot készítenek. S a „konceptuális” tárlatok sorát gazdagította balatoni művésztelepük, annak kertében a nemzetközi (japán) kapcsolatok bemutatása; és az „örökség-koncepció” része volt a debreceni grafikai hagyományok reprezentációja – ld. a 2018-as „Múlt, jelen, jövő” gyűjteményi anyagot, melynek lapjaival ezen a jubileumi kiállításon is találkozhatunk.

Két évtized a történelemben lehet a feledhető, a hiányos és a kiemelt dátumok közé sorolható időszak, melyről nemcsak egy lábjegyzet szól, de önálló fejezetet is képez. Két évtized viszont a mai debreceni grafikusok történetében az élő jelen, melyben az elmúlt két évszázad is ott van, nem tudván, milyen és mennyi jövőben gondolkozhatnak. Azt viszont mindannyian tudják, hogy a jelent, mely majd múlt lesz az ő jövőjükben, remélhetőleg elsősorban a minőségi teljesítményben mérik. A minőség a kánon és egyéni értékrend szempontjából nemcsak érték- vagy esztétikai és mesterségbeli, hanem érdekalapú kategória is. (Erről nem én vagyok hivatott beszámolni, hanem a kulturkampfnálam alaposabb ismerői és áldozatai. Miként arról is, hogy miért kellett ennyi időt várni egy igazi debreceni kiállításra a Modemben, miközben a Kölcsey központ Bényi Árpád terme az országosan is jelentős debreceni művészet reprezentációjának szolgálatában állt. Most mindkét helyen egyszerre látható a GADE, vele együtt a debreceni grafika múltja és jelene.)

De amiért most itt vagyunk, az a múltból is táplálkozó és jövőbe mutató jelen öröme. Az új albumban bemutatott 45 alkotó közül néhányan már nincsenek itt (Várkonyi Károly után elhunyt Torok Sándor, Józsa János, Burai István), a jövőbe mutat viszont az a tény is, hogy sem a művészei, sem a történeti és emberi örökséget nem felejtí el az egyesület, közben mindig új tagok kapcsolódnak be a munkába. Az idő teltével (mondhatni) a tagság így egyre inkább fiatalodik...

Áttekintve a 20. évfordulós albumot, s megnézve a gyűjteményes kiállítást, nemcsak jelenképet, hanem örökségidézet, jövővíziót is kapunk. Természetesen nem ideológiai és közgazdasági érvrendszerrel, szociológiai és informatikai hálózatokkal, hanem a grafikai anatómián keresztül bemutatott művészeti autonómia segítségével. Ez pedig nem áll távol az ideológiától mint művészi hitvallástól, a gazdaságtól mint a közjó, az etikus viselkedés hatásaitól és lélektanától, a benső vívódások és társas kapcsolatok művészi leképezése által a tárgyias, szellemi és lelki információk feldolgozásától sem. Az album (és a tárlat) nemcsak dokumentál, művészi élményt ad, hanem retorikai teljesítmény is: szól az identitásról, közben a befogadót arra készíti, hogy gondolkozzék el saját azonosságáról, helyéről a világban – és a világegyetemben.

A Hamvas Béla univerzális gondolkodásából, illetve a kiteljesülés-beteljesedés eszméjéből is merítő Weöres Sándor *A teljesség felé* c. művében ugyanarról beszél, mint amit a GADE tagjai is éreznek-érezhetnek. S mottóként írja Weöres, miközben mindenkit táncra hív, a tíz lépcső között, a vágyaktól és hiedelmektől az erőig, a jóságig és a bölcsesség felé haladva:

*„Solvere volo et solvi volo.
Salvare volo et salvari volo.
Generare volo et generari volo.
Cantare volo et cantari volo.*

*(Oldani vágyom és oldódni vágyom.
Üdvözíteni vágyom és üdvözülni vágyom.
Nemzeni vágyom és megfoganni vágyom.
Dalolni vágyom és dallá válni vágyom.)”*

Ez a negyedik GADE-album: ötévente kiadvánnyal emlékeznek az évfordulókról. Az első katalógusrésze előtt Éles Csaba tekintette át a debreceni grafika történetét; a 10. évfordulón (az ő írásával együtt) Molnár-Tamus Viktória elevenítette föl a rézmetsző diákok önképzőkörének történetét, előzményeit és hatásait; Masits László Gáborjáni Szabó Kálmánt méltatta, Tamus István egyesületi elnök a 20. sz.-i debreceni grafikáról adott áttekintést. Öt évvel ezelőtt Éles Csaba a Debrecen és Balatonfüred közötti művészeti (főleg irodalmi) kapcsolatokat monografikus igénnyel mutatta be, Tamus István a debreceni grafika modern történetében meghatározó Szabó László rézmetsző életművét középpontba helyezve adott portrét. A 20. jubileum Áfra Jánost elméleti-történeti és vizuális antropológiai írásra hangolta (a *Nyomot hagyni* cím magyarázatát azonban a katalógusrészből ismerhetjük meg inkább).

Itt emeljük ki a szerkesztői, a nyomdai és előkészítői mellett a könyvtervezői munkát: Velényi Rudolf tudniillik valódi műalkotássá emelte magát a könyvet is!

Az elhunyt s a meghívott művészekkel együtt összesen 45 alkotó szerepel a műreprodukciók és részletek mellett rövid életrajzzal vagy vallomással, ars poeti-cával, kritikai-reflexiós szemelvényel, szépirodalmi idézetekkel az albumban, változatos, dinamikus, egymással is dialógust folytatni képes elrendezésben. Kítűnik, hogy többen a társművészetek (így az irodalom) területén is otthonosak: B. Orosz István, Dóró Zsolt, Fátyol Zoltán, Szepessy Béla, Székely Géza saját verseivel is találkozhatunk a lapokon; és több mű zenei vagy irodalmi inspirációkra született, László Ákos pedig a grafika nélkülözhetetlen vizuális szövegrészévé komponálja a verset. Az alfabetikus rend (s hogy a meghívott alkotókon [Kunhegyesi Ferencen, Rác Imrén] kívül mindenki egyformán négyoldalnyi terjedelmet kapott) magában rejtheti bár a veszélyt, hogy a művek sorrendje „esetleges” lesz, azonban szerves és élő, önállóságukban is kommunikatív kapcsolat jött létre a művek között.

Szinte „*olvasni*” tudjuk a lapokat.

Folyamatos a párbeszéd a grafikai hagyomány (a példának okáért Bogdány György expresszív-látomásos linómetszete, Szilágyi Imre rézkarcai vagy Várkonyi Károly fametszetei sorolhatók ide) és a formai-technikai kísérletezés (pl. B. Nagy Gabriella „tárgynyomata, Imreh Sándor falfestménye), a különböző sokszorosító eljárások és az egyedi, autonóm grafikák között. (B. Orosz István pl. rézkarccal és lavírozott tusrajzzal jelentkezik; Barta János az egyedi rajzvázlatot nemesíti litográf nyomattá; Lukács Gábor diópác alapú, vegyes technikájú műveit ajánlja.)

A fekete-fehérben rejlő sokszínűség reflektál a színes vagy a színezett művek egyértelműségére (pl. Burai István, Józsa János munkásságában; de Tamus István festői „képzetei” is folyton visszatérnek színes linómetszeteiben, különösen hengerelt nyomatában) és fordítva. A mikrovilág témái és a látomások, a szimbolikus és absztrakciós, az allegorikus és a tárgyszerű vagy a történelmi, a táj- és lélek-montázs, illetve az önreprezentációs témák és megjelenítések között szintén jelen van a tradíció és modernség (à la Apollinaire) pörpatvaros, ám szintézisteremtő dialógusa (pl. Börcsök Attila és Fátyol Zoltán, Fehér Csaba és Gonda Zoltán, Papp Károly és Torok Sándor vagy Varga József munkáin).

Az egyedi rajztól a digitális print technikákig (pl. Lente István, Szepessy Béla) teljes arzenált kapunk (Kónya Ábel pl. akciógrafikával, objektivel és installációval van jelen) ugyanúgy, mint a hangulati és érzésállapotoktól egészen a közösséget s az egyént foglalkoztató az egzisztenciális kérdések megfogalmazásáig...

(A fenti írás az október 22-én a Kölcsey Központban elhangzott kiállítás- és albumajánló szövegem szerkesztett, illetve kiegészített változata.)

A GADE 20. évfordulós kiállításai október 22-én egymást követően nyíltak meg a Modemben, illetve a Kölcsey Központ Bényi Árpád Galériájában (ahol a válogatott gyűjteményi anyag mellett a jubileumi albumot is bemutatták).

VELÉNYI RUDOLF MUNKÁI A MODEMBEN (FENT); SZEPESSY BÉLA ÉS TAMUS ISTVÁN MŰVEI A KÖLCSEY KÖZPONT BÉNYI ÁRPÁD GALÉRIÁJÁBAN (LENTI KÉP)

Az újjászárítás képessége
 Tamás István művészi ábrázolásai – *dióhéjban*
 „A művészet – Hamvas Béla szavával – sa boldogtalanság megszüntése. Előre: ennek előmutatója.
 Tamás István alkotásai bejárják ezt a nehéz utat: a bűb, a szenvedés, a pszeu-
 dalna megértéséről – a mindentudó létezés való föltámasztásának tudás
 képessége és a hit által – az (új)életről, a remény képekre álmosság
 ívelnek. Az archetipusok: a születés misztériuma, a szerelm, a halál
 a más önéletről, öltöztetés – néma, vigor, virágok, megvár, féle-
 lom – az ő állandó illétförzsuai.
 A művészi ember, az emberiség külföldi alapállapotait minál teljes-
 ben kívánja megadni. S annak a lehetőséget sugallja, hogy a mindennapi
 halandó éppoly, mint a művész, képes újjászárítani, megújítani. Tanúsít
 a kép azokat is, az emberiség sötétben érzékeléséről a keresztet és a püspök
 közege, és mielőtt, a természet és az általa létrehozott világ nélkül. Innen
 érkező a Tamás István – a realitást és a szimbólumot elemek kölcsönhatását
 megteremtő – színes lelki-metaphizikai táj derűje.”
 Anny Lajos István
 Hóli László – és János díjazás művészi esszé

1. MŰVÉSZETI ÉRTÉKELÉS /
 2000-2000 mm / 2010
 2. ÉRTÉKELÉS /
 2000-2000 mm / 2010
 3. MŰVÉSZETI ÉRTÉKELÉS /
 2000-2000 mm / 2010
 4. MŰVÉSZETI ÉRTÉKELÉS /
 2000-2000 mm / 2010
 5. MŰVÉSZETI ÉRTÉKELÉS /
 2000-2000 mm / 2010

TAMUS ISTVÁN

„(...) A labirintus közepére érve, föltekintesz, és a rózsablak fénye
 megmutatja: fölötted a felhőbe rejtőzött angyal mit érez, mielőtt eső-
 cseppé válna, és szétpermetezné magát egy kőre vagy meggyfaágra,
 hogy majd a lekváros kenyérben is a megváltás íze legyen benne úgy,
 mintha az angyal is csak egy íz, s a szárnya méhek vitorlája lenne (...)

BALRA FENT: A GADE 20 ALBUM TAMUS ISTVÁN-FEJEZETÉNEK EGY LAPJA;
 MELLETTE: SZILÁGYI IMRE GRAFIKÁJA A MODEMBŐL;
 LENT: KIÁLLÍTÁSI ENTERIÓR A KÖLCSEY KÖZPONTBAN (FOTÓK: PINCSE ILONA)

KÉPES KULTURÁLIS ÉS MŰVÉSZETI HÍREK

„FÁNAK SZÜLETTEM. ÁLLVA ÉLEK”

*Erdélyi Márta
Szabó Éva-élműsora*

„A vers volt a kegyelem” címmel augusztus 8-án, Szabó Éva költő (1932–2001), a Magyar Rádió főmunkatársa születésének 88. évfordulóján mutatta be emlékműsorát Erdélyi Márta, Sesztina Jenő-díjas versmondó a debreceni Karakter 1517 Könyvesbolt és Kávézó teraszán, közreműködött: Soós Judit énekes előadóművész.

Püski Gábor református lelkész, a Karakter 1517 üzletvezetője bevezetőjében megjegyezte: „ilyen sok vendég a teraszon még soha volt!” – Pótszékeket kellett kihozni a kávézóból, és a Nagytemplom mögötti park padjait is elfoglalta a hallgatóság. Az eseményről fotókat készítő Andics Árpád kommentárja szerint Szabó Éva jellegzetes hangjára és rádióműsoraira már csak az idősebbek emlékeznek, ám versei még előttük is kevésbé ismertek, így ezek felfedezése és műsorba rendezése Erdélyi Márta nagy érdeme!

(A Szabó Éva-élműsor eredetileg április 6-án lett volna a hódmezővásárhelyi Németh László Városi Könyvtárban – amit több műsorral együtt „elsöpört a vírus”... Erdélyi Márta egyébként 2019-ben két alkalommal is vendégszerepelt Hódmezővásárhelyen: a Kommunizmus Áldozatainak Emléknapján „*A szabadság sebezhetetlen sugara*” címmel emlékeztek a vásárhelyi Pákozdy Ferencre; októberben pedig „*Arccal az égnek*” címmel Nagy Gáspár-élművet tartottak.)

Erdélyi Márta elmondta: Szabó Éva prózai önvallomásaiból, valamint a *Két csillag közt*, illetve a *Szög és kereszt c.* kötetek verseiből állította össze műsorát. „Lélekben összekapaszkodva jártuk végig életútját, elutaztunk verseivel a gyermekkorába, Vásárhely volt a mindene, még 1956-os meghurcoltatása ellenére is. Csupa-csupa érzélem verseivel eljutottunk az elmúlásig. Tragikusan, 69 évesen utazott át az égi kertbe, Szeged és Hódmezővásárhely között. Szívügyemnek tekintem, hogy népszerűsítsem verseit.”

ERDÉLYI MÁRTA VERSMONDÓ
ÉS SOÓS JUDIT ÉNEKES ELŐADÓMŰVÉSZ
(FOTÓK: ANDICS ÁRPÁD)

SZÍNHÁZ A DÉLI-SARKON – ÉS A DEBRECENI TÉGLÁSKERTBEN

Színház a Déli-sarkon címmel a tojamai Bungeiza Színtársulat antarktiszi expedíciójáról készült dokumentumfotókat augusztus 28-án állították ki a Gázvezeték utca 50. sz. alatti Freedom Közösségi Házban.

A Debrecen város Mecénás-díjával és Hajdú-Bihar megye Önzetlenség-díjával is kitüntetett Koizumi Hiroshi japán rendező négy évtized alatt közel 60 alkalommal járt Debrecenben. Társulatával először 1982-ben vendégszerepeltek itt, Csehov *Leánykérés* című komédiáját mutatták be. S ugyanezzel az előadással színház-történelmet írtak négy évvel ezelőtt: 2016 decemberében a világon először a Déli-sark jégabláin, mínusz 40 fokban mutatták be a darabot.

Ugyanazon a napon, hajnali fél kettőkor a Debreceni Színház Stúdió is előadta a klasszikus vígjátékot Debrecenben, s a kezdeményezéshez a világ számos

országából sok szintársulat csatlakozott. A világméretű flashmobbal a 47 hős rónin (birtokaitól megfosztott szamuráj) 300 évvel korábbi hősi halálára és a Déli-sarkot 110 évvel ezelőtt meghódító Amundsen expedíciójára emlékeztek; köszöntve egyúttal a japán császárt is születésnapja alkalmából. Az antarktiszi színházi előadás mozzanatait a *Kita-Nippon Simbun (Észak-Japán Hírlap)* fotósa rögzítette. Ezek

a képek vándorkiállításaként járvák a világot, eddig mintegy ötven országban mutatják be azokat.

FOTÓ AZ ANTARKTISZRÓL

A debreceni Tojama Társaság programja szimbolikus volt: a tojamai művészek, szakemberek elmaradt látogatásai, a járvány miatt meghiúsult virágkarneváli és más művészeti események helyett, a japánok távollétében rendezték. A tárlatot Puskás István alpolgármester és Dobos Péter, a közösségi házat működtető alapítvány elnöke nyitotta meg; közreműködtek a Debreceni Színház Stúdió tagjai.

ANDICS ÁRPÁD FOTÓI A DEBRECENI RENDEZVÉNYRŐL

ÉGMÉRTÉK – I. M. MAKOLDI SÁNDOR 75

A három éve, 2017-ben elhunyt Makoldi Sándor festőművész születésének 75. évfordulóján a debreceni Kölcsey Központ mint-egy száz műből álló, nagyméretű alkotásokat is bemutató átfogó kiállítást rendezett augusztusban.

A festőművész és néprajzkutató szinte teljes alkotói és oktatói tevékenysége a szerves műveltségben, az ősi és elsősorban magyar népi kultúrában gyökerezik. Festészeti munkássága mellett tanításai, előadásai, publikációi a hazai kultúra- és értékteremtés meghatározói. A vizuális kultúra területén a Bartók- és Kodály-példát követte. Földi Péter így jellemezte: „Szakmai felkészültsége a klasszikus értelemben is feltűnően magabiztos volt. Tobzódó vitalitása lényeglátó bölcseséggel társult.” Meghatározó élménye Csontváry székesfehérvári kiállítása volt, ahol a művek „energiavilága” ragadta meg; hasonló elementáris erővel hatott rá a magyar népművészet. Festészete tükrözte elméleti munkásságának eredményeit. A ’70-es években alakult ki hagyományokba illeszkedő jelképfestészete. A magyar nemzeti hagyományok továbbvitele erősen kolorista, szimbolikus képvilágban, anyanyelvi szintű képirásban teljesedett ki. A tradíció tudatos továbbvitele mellett a hasonló vizuális törekvések ösztönzését hivatásos néprajzkutatóként is szívügyének tartotta. A világegyetem misztikája, a dialektika és a kultúrkörök egybeesése, a népművészetből ismert jelképrendszerek világa foglalkoztatta – ezekhez illesztette a magyar néphagyomány motívumait.

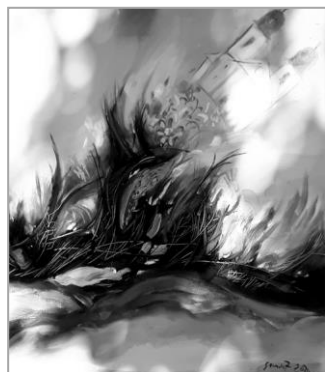
FESTŐKARNEVÁL

Rendhagyó művészeti programot kínált a 2020-as Debreceni Virágkarnevál. Szabadtéri festészet – a Majoros László által szervezett *Virágzás: műterem szabadban c.* egész napos program – keretében több mint 30 debreceni művész festett a Medgyessy-sétányon (a képen: Uzonyi Ferenc).

KOMISZÁR JÁNOS ÉS BERI VALÉRIA – KÖZÉPEN: GONDA ZOLTÁN ÉS RÁCZ IMRE (RÉSZLET);
LENT: PINCSE ILONA ÉS SZABÓ KÁROLY KÉPÉNEK RÉSZLETE (FOTÓK: PINCSE ILONA)

FESTÉSZET NAPI KIÁLLÍTÁS
A SESZTINA GALÉRIÁBAN

Az augusztus 20-ai „Virágzás”
szabadtéri festőprogram keretében
készült képeket műtermi környezetben
láthatta a közönség a debreceni Sesztina
Galériában október 17-étől.

A BOHÓC ÉS A VIRÁG
CHONDROMATIDOU BARBARA FESTMÉNYE
(FOTÓK ÉS REPRODUKCIÓK: PINCSE ILONA)

JÓZSA JÁNOS EMLÉKTÁRLATA
AZ ARTKA GALÉRIÁBAN

Józsa János (1936–2016) festő-
és grafikusművész emléktárlatát
Éles Bulcsú festőművész koordiná-
lásával nyitották meg október 17-én
a debreceni ARTKA Galériában,
a művész özvegye és szintén festő-
művész leánya részvételével.

JUHA RICHÁRD A BOTH-DEGA IMBISZBEN –
PALOTAI ERZSÉBET ÉS SUBICZ ISTVÁN A SUSMUS GALÉRIÁBAN

A festészet napi programok között
nyílt meg Juha Richárd Munkácsy-
és Csokonai-díjas szobrászművész
grafikai (pasztell)kiállítása a belvá-
rosi Both Dega Imbisz étterem Kép-
nézegető Galériájában; ugyanazon
nap a közeli Susmus Kávézóban a
debreceni művészházaspár, Palotai
Erzsébet és Subicz István műveit
tekinthette meg a közönség, Lukács
Gábor festőművész ajánlásával.

A PIPACSONK ÉLETÉBEN...

A Pipacsonk életében a halált,
s a lehullott szirmokban is
az életet...

Hogy az elmúlás egyszerre mély
bíborba nő, s a messziség fölött
a Kék: – lehet.

A nő vállán az álmat.
Valami mesékből vissza-
tündöklő reményt.

Hogy az éppen most elomló
házfalakból is születhet
újabb költemény.

Az ablakok mögöl az elfelejtést,
a törött szilánkok csorgatta vért.
A ló sörényét, s csókját a nyári fűbe;
és a kezed, a virág sebezte ágat,
ahogy felejtő homlokomhoz ért.

A virágok özönében volt pipacsonk,
rózsa és egy kibonthatatlan, sűrű
álom. – Most vándorlok szirmaid
között, ahogy remegsz és félsz.

Talán emlékezel egy őszre vagy
a nyárra – s az emlékeid majd
magamból úgyis kitalálom,
mikor deres fagyodként
hullok rá az ágra.

MAKSAI JÁNOS KIÁLLÍTÁSA A DAB-SZÉKHÁZBAN

Maksai János Holló László-díjas festőművész új kiállítását szeptember elején nyitotta meg Rácz István professzor az MTA Debreceni Akadémiai Bizottsága székházában. A jellegzetes Maksai-világot (a virágok életét, a képzeletet és a múlt-örökséget, a pillanat örömét reprezentáló tárlat egy hónapig volt látogatható.

(A szemközti oldalon olvasható vers a kiállítás megnyitóján hangzott el; „műhelytitka” pedig, hogy közvetlenül az elhangzás előtt, a képek inspirációjára született.)

MAKSAI JÁNOS PIPACSKOK CÍMŰ FESTMÉNYE (FENT);
JOBBRA: A KÉP FÉSTÉSE KÖZBEN A NAGYERDŐN;
MELLETTÉ: KIÁLLÍTÁS-ENTERIÓR A DAB-SZÉKHÁZBÓL

SZABÓ ANDRÁS: ŐSZI HANGULAT

„KÖNYVESBOLTI” TÁRLATOKKAL JELENTKEZETT (ÉRTVE ALATTA A FOLYAMATOSAN CSERÉLŐDŐ KÉPEKET) AUGUSZTUSBAN A DEBRECENI FESTŐ A PIAC UTCAI „KÖNYVES” HÁZBAN.

KOMMENTÁRJA SZERINT ANNYIT DOLGOZIK, HOGY LEGSZÍVESEBBEN HAVONTA RENDEZNE EGY ÚJ TÁRLATOT, MOST AZONBAN MEG KELL ELÉGEDNIE AZ ALKALMI BEMUTATÓKKAL...

„HÁRMAS-HANGZAT” A 20 ÉVES DÓCZY GALÉRIÁBAN

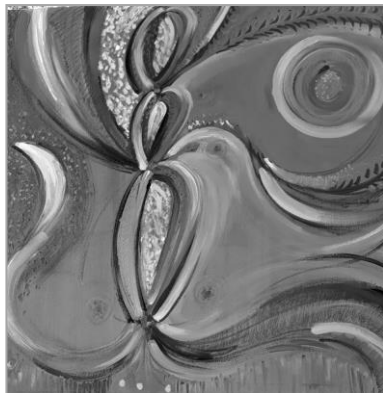
Buka László, Homonna György és Rác Imre festőművészek kiállítása októberben volt látható a debreceni Dóczy-gimnázium galériájában, a tárlatot (a vírushelyzet miatt zárt körben, az oktatók és a diákok előtt) a 18. Matula Napok rendezvénysorozat keretében nyitották meg. Ugyanannak a generációnak az alkotói, ugyanolyan korúak (mind a hárman 63 évesek), sőt, ugyanabban a rajztanári csoportban végeztek a nyíregyházi (akkor még) főiskolán, lassan négy évtizede művésztanárként dolgoznak (Buka és Rác Debrecenben, Homonna pedig Miskolcon). A szétvált utak már korábban is találkoztak (pl. művésztelepeken, így Mátészalkán), most pedig a Dóczy Galériát alapító Buka László munkahelyén (együttal közösségi alkotóterében) álltak ki a közönség elé. Három autonóm, egymástól is különböző világ, de mindháromban fontos szerepe van a színek líraian expresszív használata mellett a fénynek és a jeleknek; az emléklenyomatoknak, az archaikus és szimbolikus tereknek; miként a földet és eget, a tudattalant és a tudatfölöttit összekötő erővonalaknak; a festői „névadás” mágiájának, a természet generálta művészi Grammatikának is.

AZ ESEMÉNY MEGHÍVÓJA (FENT) ÉS A MEGNYITÓ EGYIK KÉPE (LENT)

VIRÁG-ZÁS

(Buka László festményéhez –
in memoriam Makoldi Sándor)

Mottó:

„a regösök énekében
benne van a rejtekem
a nagy öreg botja szúr át
rejtőzködő lelkemen”

a
napot
nem tudod
elrabolni mert
te magad vagy
a NAP és
fénylő

piszok-
ként

izzadsz

a dőre

szürke-

ségben

vagy

egy

szárnya-

sebzett

picinke

madarat

rejtegetsz

az inged

alatt

ahogy sóhajtó levelek halott

szírom-mázsákkal repülnek föl az égbe mint

a regösök dala – és a bot végéhez csörren az Isten fagyott könnye

míg egyre kisebb lesz bennünk is a haszontalan növekvő félelem

valami

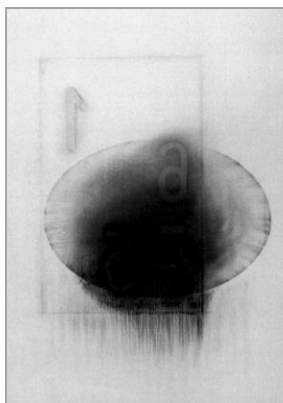
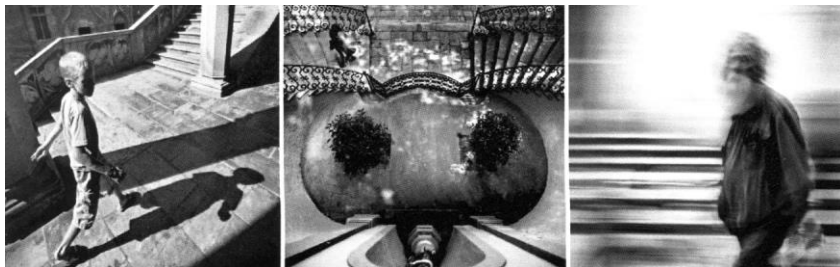
reményben

fogant

hó-pej

csikó-

csodát

HAJDÚ-BIHARI „FRISS TERMÉS” 2020-BÓL A DEBRECENI KÖLCSEY KÖZPONTBAN

Több mint 50 alkotó (grafikusok, fotósok és szobrászok) mintegy 80 művét mutatta be a tavaszról őszre halasztott hajdú-bihari tárlat, melynek díjazottjai 2021-ben a „Kiemelés” válogatáson nagyobb anyaggal is bemutatkoznak. Ők az alábbi művészek:

A fődíjas DURUCSKÓ ZSOLT mellett Börcsök Attila, Drienyovszki János, Fátyol Zoltán, Hegedűs Tibor, Lénárt Attila, Máthé András, Ritók Lajos, Tamus István, Varga József és Varga Tamás.

FENT: A MEGHÍVOTT ALKOTÓK KÖZÖTT SZEREPLŐ DR. KOCSIS ISTVÁN TAMÁS FOTÓMŰVÉSZ *ÁTLÉPÉS 1–3. C. SOROZATA*; BALRA: DURUCSKÓ ZSOLT GRAFIKUSMŰVÉSZ *DELEJ IV. C. LAPJA*

TRIANON 100 – A debreceni Nagysándor-telepi református templomban szeptember 27-én mutatta be Erdélyi Márta trianoni versműsorát (Farkas Valéria és Vozárik Péter közreműködésével). Ugyanez a műsor a hosszúpályi református templomban az előző nap délutánján hangzott el. *(Fotó: Andics Árpád)*

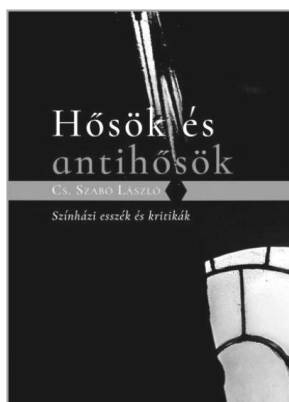
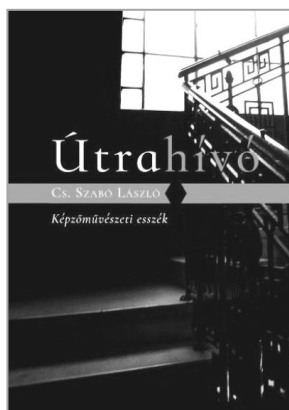
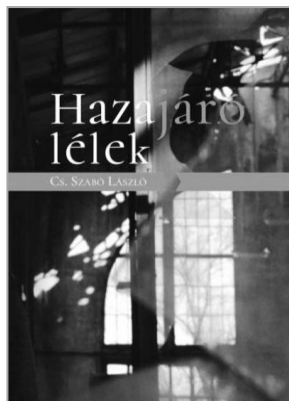

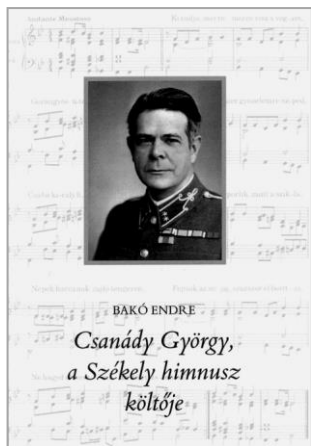
HÁROM ÉV: HÁROM CS. SZABÓ-KÖNYV

A Magyar Művészeti Akadémia 2018-ban adta ki Cs. Szabó László (1905–1984) erdélyi író, kritikus, esszéista szépirodalmi publicisztikai életművének egyik meghatározó emigrációs időszak termését: az előbb Bécsbe, majd Londonba, később Párizsba költözött *Irodalmi Újságban* megjelent írásainak gyűjteményét. Cs. Szabó irodalmi tárgyú szövegeit hihetetlen sokoldalúság jellemzi: „sosem szokványos irodalomtörténetet ír, hanem anekdotákkal, valódi, személyes jellegű törtéensékekkel átítatott esszét” – fogalmaz a *Hazajáró lélek* c. kötet utószavában Szakolczay Lajos, aki a kötet anyagát is válogatta és szerkesztette. Hasonlóképpen a 2019-ben (szintén az MMA kiadó gondozásában) megjelent, képzőművészeti esszéket tartalmazó *Útrahívó* c. kötethez, illetve a 2020-ban kiadott, színházi esszéket és kritikákat közreadó *Hősök és antihősök* c. gyűjteményhez.

Cs. Szabó képzőművészeti érdeklődésében ugyanúgy fontos helye van a reneszánsznak, mint a modern művészeteknek, s a művészettörténetet a társadalomtörténet (vagy a társadalmi lélektan és attitűd változása, a mentalitástörténet) tükröződéseként fogta föl.

A „hármaskönyv” utolsó darabja (2020) a színházi esszéket, kritikákat kínáló (s szinte kizárólag Shakespeare-rel, a királydrámákkal, tragédiákkal és vígjátékokkal, valamint társadalmi összefüggésekkel és aktualizáló jelentésekkel is foglalkozó) *Hősök és antihősök*. Cs. Szabó az angol drámaíróit „a világrend költőjének” nevezte, vallástól vagy felekezettől függetlenül, alkatilag kereszténynek (*anima naturaliter christiana*), aki – mint fogalmaz – „látta, felfogta s a nézők arcába vágta a kor iszonyatát. De hallotta, akárcsak Dante, hogy azon is átszűrődik a szférák zenéje”.

BAKÓ ENDRE:

CSANÁDY GYÖRGY, A SZÉKELY HIMNUSZ KÖLTŐJE
(*Meta-95 Bt., Debrecen, 2020.; 72 old.*)

Bakó Endre kismonográfiájából azt is megtudjuk, hogy az 1921-ben született *Székely himnusz*t valóban hitelesen énekeltük, amikor az eredeti nyolc soron kívül a szöveghamisító toldalékokat – a többi, elterjedt szakaszt – nem vettük figyelembe, hiszen azok már nem Csanády sorai. Az új könyv nemcsak a folklorizálódott himnusz költőjét és a megzenésítőjét (Mihalik Kálmánt) mutatja be, hanem rámutat a mű utóéletére is, a kritikai visszhangokat gyűjtve össze.

SZÓKIMONDÓ – 2020/OKTÓBER

Néhány hónapos szünet után, ősz idusán újra megjelent Hajdúszoboszló kulturális folyóirata, benne a Maghy Zoltán festőművészről szóló szemelvény könyv és a fenti Bakó-kismonográfia ismertetésével, s folytatódik Arany Lajos nyelvművelő rovata. A folyóirat Térey János emlékblokkjában részletet olvashatunk az író *Boldogh-ház, Kétmalom utca – egy cívis vallomása*i c. memoárkötet nyitófejezetéből, *Térey-térkép* címmel pedig Papp András emlékezik az íróra.

TATÁR ILONA ÉVA:

ÚJSÁGÍRÓK A MŰVÉSZETEK VONZÁSÁBAN
(*Fekete Borbála Alapítvány, 2019.; 56 old.*)

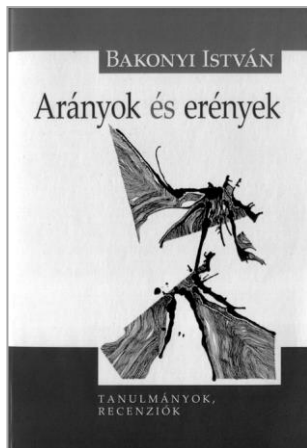
Három jó barátot, egykori munkatársait mutatja be Tatár Éva újságíró-költő az interjúfüzetében: Bakó Endre mellett a Bényei Józseffel s Magyar Vilmosmal fölvetett beszélgetéseket olvashatjuk itt. Bényei és Magyar már nincs közöttünk, így dokumentum értékű a „...mikor ír nekünk megint valami szépet?” Magyar Vilmos-, illetve „Az én hitem a barázdákból származik” (és mellette a posztumusz rekonstruált „Mindig akartam mondani valamit”) c. Bényei József-interjú.

BAKONYI ISTVÁN tanulmányai és recenziói:

ARÁNYOK ÉS ERÉNYEK

(Hungarovox Kiadó, Budapest, 2019; 248 old.)

A székesfehérvári, József Attila-díjas irodalomtörténésznek az *Arányok és erények* a 33. kötete (az elmúlt három évtizedben évente jelentkezett új könyvvel). A *Protestánsok* részben olvasható a *Protestáns hősök c. enciklopédia*-sorozatban kiadott több portréja, s a klasszikusok mellett a kortárs (és regionális) irodalom műveivel, jelenségeivel foglalkozik; az ismertetés keretein jóval túlnő pl. Csontos János *Ezeregy nappal c. kötetéről* írt, a költővel együtt-gondolkodó olvasata.

ÉDES ANYANYELVÜNK – 2020/NOVEMBER

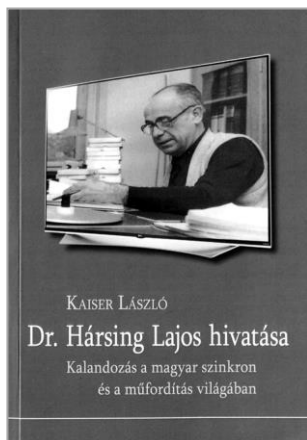
Krúdy emlékére írta Jékely Zoltán 1939-ben megjelent *Rezeda Kázmér búcsúja* c. versét – az Anyanyelvápolók Szövetségének folyóirata *Szép magyar vers* rovatában Kemény Gábor ezt a művet mutatja be. Még egy írást emelünk ki: Balázs Géza Fekete István születése 120., halála 50. évfordulóján a *Tuskevár* időszériuségéről értekezik, kiemelve, hogy a regényből „áradó, a világmindenséget, a történelmet, az emberi létet jellemző tiszta, filozófiai gondolatok nem avulhatnak el”.

KAISER LÁSZLÓ:

DR. HÁRSING LAJOS HIVATÁSA

(Hungarovox Kiadó, Budapest, 2020.; 112 old.)

Kalandozás a magyar szinkron és a műfordítás világában – üzeni Kaiser új könyvének alcíme, s abban a 2000-ben elhunyt Dr. Hársing Lajos szinkron dramaturgnak, műfordítónak-írónak, tanárnak, rejtvénykészítőnek, „nagy formátumú magyar értelmiséginek” állított emléket. A kötet első változata 2003-ban jelent meg. Új, némileg módosított kiadása szinkrontörténeti és kulturális karaktere mellett „emberi, szakmai evidenciák foglalata is” – zsinórmérték a minőséghez.

EGY „DEBRECENI”

In memoriam Térey János

Debrecen éppen olyan széles,
mint amilyen mély (és tulajdon-
képpen kicsi, még akkor is, ha nagy);
de a mélységét és a szélességét
csak az tudja megérteni, aki bele-
született egy szűken kanyargó
utcában rejtőzködő időbe.

Ezt az időt aztán hol mélyen,
hol benne, máskor messziről
szemléli, mint amikor ide-oda
vetődik az ember, és nem tudja,
hol van az otthona. Csak akkor
jön rá, ha reggel a hiánnyal ébred.

Hogy a szélesség és a mélység
mellett nem kereste a magasságot
– és azt sem, hogy milyen hosszú
lehet az Isten.

*És amikor a magasságra gondolt,
hirtelen meghalt.*

Most már csak a hosszúságát kell
megfejtetni. Hogy éppen hol tartott,
amikor Isten azt gondolta, hogy egy
költő szélessége és mélysége miként
keresztelheti az Ő magasságát...

Persze az ilyen geometria
nonszenszek soha nem
változtatják meg az időt,
legföljebb csak arra gondolhatunk,
hogy Debrecen éppen olyan széles,
mint amilyen mély –
a hosszúságban megszámlálhatatlan
lehetőség rejlik; és a költők néha
belehalnak ebbe az elérhetetlen
lehetőségbe...

(2020)

TÉREY-KÖNYVÜNNEP

Szeptember 14-én lett volna 50 éves a Debrecenben született Térey János. A civisvárosban rendezvénysorozattal (irodalmi sétával, színházi esttel) emlékeztek a költőre. A „könyvünnepe” elé Szirák Péter irodalomtörténész írt ajánlást – alább ebből olvashatunk részletet.

„A kortárs magyar irodalom egyik legtehetségesebb és legtermékenyebb írásművésze átformálta a költészet nyelvét, felújította a verses regény és a zenedráma műfaját, új értelmet adott a pátosznak és az elégiának, a satírának és a társalgási drámának, a disztópiának és a memoárnak. Olvasói, az irodalom ínyencei tudják, hogy milyen megragadó erejűvé, milyen intenzitásúvá formálta a műveit. S mindent lenyűgöző műveltséggel és rendkívüli nyelvi fantáziával tette. Olyan újító volt, aki messzemenőleg tisztelte a hagyományt, így szülővárosának épített és szellemi örökségét is. A legnagyobb debreceniek nyomdokain járva a 'maradandóságot' az értékek megújító megőrzéseként fogta fel. A nem sejtett vég előtti hónapokat egy nagyszabású emlékirat, a Boldogh-ház, Kétmalom utca című család- és várostörténeti opusz megírásával töltötte. Alászállt a múltak kútjába, hogy felhozza egy civis nemzetség és vele egy titkát váltig őrző város ellentmondásos történetét. A levéltárak és a lelkek mélyére ereszkedett, hogy a gyarapodás és romlás, a céltudatosság és úttévesztés, az építés és rombolás, a szenvedély és a szenvedés, a szeretet és az ártás különös, egyedi és mégis közös mintázatát megmutassa nekünk. E posztumusz memoár önelemző elszántsága, okossága és mívéssége, katartikus megvilágító ereje is bizonyítéka annak, hogy Térey János váratlan és korai halála felbecsülhetetlen vesztesége szellemi közösségünknek.”

MARGÓ ÉS VENDÉGSÉG

ITTHON VAGYOK...

Boncsér Árpád fotóművészetéről

ARANY LAJOS ajánlása

(a debreceni Borbarát Bár Galériában)

Boncsér Árpád szobrász-, érem- és fotóművész fényképfelvételei a teremtett világ épségének és szépségének, egyszersmind féltésének fotólenyomatai, a természet varázslatait óvó tekintettel strázsáló alkotó nagy empátiával képre álmodott, s gyakran szimbolikus-metaforikus lélektükreire.

A szépség esztétikai minősége a Holló László- és Brassai művészeti díjas alkotó egész művét áthatja. Tárgya, témája gyakran a teremtett világ csodáinak számbavétele. Akár a flóra és fauna világát hozza szemünk elé: mező-, víz-, fa-, felhő-, árvalányhaj-, pipacsmotívumos és más toposzokat hordozó, élő-lélegző káprázatos tájára néz felvétele, akár a szépséges avagy pusztuló (épített) értékekre, vagy egészen közlőről: egy apró természeti gyöngyszemre; vagy „madártávlatból” járja be fotós tekintete a kedves tájat, illetve az ember egy-egy munkamozzanatát jeleníti meg... – mindig gyönyörködteti, felhívó erejével figyelemre ösztönzi, és a „köznap” világból a szépség szférájába, a művészet világába emeli a műbefogadó lelkét.

Ez az ő fotóművészetének varázslata.

Fényképeinek perspektívái olyan gazdagok, sokrétűek, mint egy nagy Petőfi-versé, példának okáért *Az alföld* címűé. Egyszer képi makrokozmoszt teremt, szinte a felhők közül tekint a tájra az objektívje, hatalmas, vertikális távlatokat nyitva, s lelki szemünk elé idézve a vers lírai énjének megszólalását: „... *Felröpülök ekkor gondolatban / Túl a földön felhők közelébe...*” – Máskor közelebb megy a tájhoz (lásd: „*A tanyáknál szellők lágymögébe / Ringatózik a kalászos búza*”); megint máskor szinte megérinti a milió egy-egy elemét, mikrokozmoszt szemlélettel – miképp citált a vers sorai: „*Ott tenyészik a bús árvalányhaj / S kék virága a*

szamárlenyernek; / Hús tövéhez déli nap hevében / Megpihenni tarka gyíkok térnek.” Olykor pedig messzire néz tekintete, horizontálisan: „Messze, hol az ég a földet éri, A homályból kék gyümölcsfák orma / Néz, s megettök, mint halvány ködoszlop, / Egy-egy város templomának tornya.”

Boncsér Árpád fotói tekinthetők fényképes naplójegyzeteknek, amiképp Petőfi versei olvashatók folyamatos verses naplóként is. S a képzőművésznek a pillanat egyszerűségét, megismételhetetlenségét is megjeleníteni képes fényképsora – a magasrendű művészete mellett –, amely éppúgy lehet dokumentumértékű is az utókor számára, mint a jelenbe ívelő múlt hagyományát ébren tartó, az élet- és zsánerképekben is gazdag szobrászata vagy részlet-gazdag, finoman megmunkált heraldikai munkáinak sora.

Egyénisége (és a műve) tájakat, kisebb és nagyobb régiókat hídként összekötő hivatást tölt be, alkotásaira – példának okáért – tiszadadai vagy galyasági, gömöri vagy hámori polgár lelkében egyként visszhangot ver az a különleges optika és látásmód, olykor petőfis vagy Juhász Gyula-s tájmegjelenítő erő, az a szeretet, amellyel a magyar vidéket pásztázza és simogatja objektívje. A műveit itt vagy ott szemlélők miközben átélik az „ez a sok szépség mind a mi világunk” érzését, a sokféle földrajzi terület lakói között megteremtődik egy sajátos lélekközösség.

Boncsér Árpád alkotásainak, így fotóinak patriotizmusára utalhatunk debreceni fényképkiallításának már a címével is („*Itthon vagyok...*”). Ő ugyancsak elmondhatná a (negyedik nemzeti imádságunkként is számon tartható költemény), a *Nem tudhatom* szerzőjével, Radnóti Miklóssal: „*Itthon vagyok. S ha néha lábamhoz térdepel / egy-egy bokor, nevét is, virágát is tudom, / tudom, hogy merre mennek, kik mennek az uton...*”

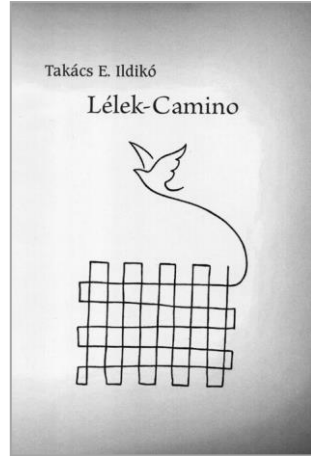
BONCSÉR ÁRPÁD FOTÓIBÓL

(BALRA, LENT: ARANY LAJOS ÉS BONCSÉR ÁRPÁD
A DEBRECENI KIÁLLÍTÁS MEGNYITÓJÁN)

SZECESSZIÓS RENESZÁNSZ

Takács E. Ildikó *Lélek-Camino*
c. kötetéhez

Mivel magyarázható a középkori japán haiku (a műfaj és a forma) második magyarországi reneszánsza? Ez a kérdés több másikat is fölvet. Az a tény, hogy a 17. sz.-i Macuo Basó a japán haiku legismertebb képviselője, nem azt jelenti, hogy a műfaj ekkor kezdett volna virágozni – története egészen a 8. századig vezethető vissza. Mi mégis csak Kosztolányi Dezső interpretációiból ismerhettük meg egy évszázaddal ezelőtt, és Japánból is csak a posztimpresszionizmussal párhuzamosan ágazó szimbolizmus, majd a szecessziós törekvések miatt indult világhódító útjára a 19–20. század fordulóján. S mivel minden „nyugati” kultúra igyekezett a saját arcára átformálni a „keleti” haikut, ezért nem egyezik meg soha a kettő. Mert két nagyon eltérő természet- és emberképet, filozófiát és vallási kultúrát, világszemléletet, útkeresést, egységbenlétezését reprezentál.

Szepes Erika vagy Vihar Judit (ők ketten ma a haiku – és a „magyar haiku” – ügyében legilletékesebb irodalmárok) és mások is számos tanulmányt szenteltek a kérdésnek, elsősorban a műfaji sajátosságokra és az eltérő hazai változatokra koncentrálnak. Én itt csupán azt emelem ki a megközelítési lehetőségek közül, hogy a természet- és egzisztenciaélmény határozza meg a rokonságokat és az eltéréseket is. Márpedig ez a természet- és egzisztenciaélmény adja meg Takács E. Ildikó rövidverseinek (az általam inkább ismert haikuinak vagy a vele rokon apeváinak is) az erős és egyéni karakterét.

A panteista attitűdnek ugyanúgy megvannak a gnosztikus és teológiailag alternatív, mint a keresztyén hagyományba illeszthető elemei. Ha tehát a japán természetélmény a zen (a természet törvényeivel való emberi megbékélés) jegyében is értelmezhető, úgy az európai természetélmény a krisztológia (a teremtés és teremtettség szeretet-mozzanata) értelmében is nyilvánvaló lesz.

Mindez meghatározza az egzisztenciális önértelmezést is. A haiku szakrális „küilleme” szükségszerűen megváltozik, azonban jellege és alapélménye ugyanaz: minden teremtett dologban jelen van a Teremtő Szellem; és minden pillanatban az Öröklét nyilvánul meg.

Takács E. Ildikó versei formai és szellemi alázattal követik a japán haiku évezredes hagyományait. (Ilyen az évszakoszó jelenléte; a törés- vagy „vágáspont”, ami a lehetséges gondolai párhuzamokat segíti elő; a leíró, már-már tárgyias jelleg; a szubjektum háttérbe szorítása stb.) Ugyanakkor egyediek és korszerűek abban a tekintetben, hogy a reflexiók a külső és belső környezetre (a természetre és az érzelmi állapotra, a jelenségre és az erkölcsi vagy lét-értékre) szükségszerűen nyilvánulnak meg a költészetében.

Versze ezért nemcsak reflexiók a látványra, a jelenségre és akár az „évszakos” attitűdként értelmezhető történésekre, hanem egyben (avagy egységben) állásfoglalások és üzenetek is a látvány mibenlétével, a jelenség értékével, a történések következményeivel kapcsolatban. S mivel nemcsak kifejezések, hanem egyúttal értelmezések is, így nemcsak lenyomatok, hanem ars poeticák.

„Évszakok” ciklusa a hagyományos körforgás-jelleg (a benne észlelhető állandóság) jegyében épült föl; motívumai, utalásai a saját kultúra jeleiben, tapasztalat- és „egyzményrendszerében” fogantak. „Életérzések” sorozata a már az évszakos jellegben is fölfedezhető filozofikus irányban építkezik tovább: a hangulat és a gondolat egyensúlyát keresi – ekképp fölerősödik a szubjektum szerepe.

Hangulata és gondolata ugyanis csak az egyénnek lehet; a világ „hangulata” csak költői formában nyilvánulhat meg (Sík Sándor klasszikus műnemi beosztása szerint is); és noha létezik az ún. „világszellem”, irányíthat bennünket egy magasabb gondolat: a mi elgondolásunk érvényesül a világról és önmagunkról.

(A költő cikluson belüli lánctitulus-címei már önmagukban is utalnak erre a lehetséges többletjelentésre, asszociatív kiterjedésre: pl. *Tisztánlátásról, Kompromisszumról, Hangulat-émlék, Szívszólamok, Megbocsátásról* stb.)

Takács E. Ildikó – dogmákon túli – hitbéli elkötelezettségéről szinte minden verse tanúskodik, a *Hitről* című ciklusa azonban (nem egyszer bibliai szövegrészek lírai kommentárjaként) egyszerre a hívó ember vallomása, útkeresése, küzdelme: a hittelen és hiteltelen világgal szemben. Válasza azonban meggyőző, újraértelmezve a *Lehet szeretni* című versének záró szakaszát: „*lehet szeretni [ugyan] ezerféleképpen, [nem szerethetünk csak az] Isten áldotta egyszerűségben*”.

(Itt jegyezzük meg, hogy a kötetet illusztráló Simon András grafikai tömörítéseiben, szimbolizáló stilizálásában a gyermekrajz spontaneitása és a népművészet „anyanyelve” ugyanúgy ott van, mint az egyvonalas rajzok egyszerre expresszív egyéni és egyetemes jelkövetése. – A haiku és a tanka formaelemeiből építkező „*Lehet szeretni*” c. költemény illusztrációjának tulipán- és szív-párbeszédéből kirajzolódik például a végtelen jele...)

A költő „*apeva*”-ciklusa még erősebb, mint a haikus és haiku-változatok sora. Itt is igen szorítja az alkotót a formai kötöttség: az öt sor mindegyike egy szótaggal több az előzőnél, így a haikunál is tömörebb, mindössze 15 szótagos a vers.

A formai sajátosságok ellenére, műfaji szempontból azonban ezek is haikuk. Sőt, mindegyik teljes, a miniatűr teljesség, gnóma, a tördeléstől függetlenül is a töredékben-pillanatban megnyilvánuló egész-örökkévalóság kifejeződése.

S további lehetőségek rejlenek – mint pl. a „tükörhaiku” formában – az *apeva* öntüközésében. Ahogy a tanka tulajdonképpen a haiku reflexiós önválasza, a formailag „önfejlesztő” *apeva*, önmaga tükréként, önfejlesztő forma lehet végül.

Miként Takács E. Ildikó „*Sosem – örökké*” című (kibontakozó és bezáruló) versében:

„Ne
mondd,
hogy – sosem!
Én nem mondom
többé – örökké!
Középúton így
találkozunk
talán majd
egyszer
Mi.”

Szecessziós reneszánsz – írtam ajánlásom címében. A haiku magyarországi „megszületése” (és annak minden újabb változata) a késő-szecessziós élethangulathoz köthető. Természeti díszei azonban nem valamilyen rokokós klasszicizmus jelei, hanem a „barokkos posztmodern” utáni magunk-keresés emberi formát követő útján alkotott-alakított Lélek-formájának megtalálásra tett kísérletek sora. Életterv és létezés-terv.

A FENTI SZÖVEG TAKÁCS E. ILDIKÓ
2020 AUGUSZTUS VÉGÉN MEGJELENT
KÖTETÉNEK UTÓSZAVA

A BORÍTÓT TERVEZTE ÉS AZ ILLUSZTRÁCIÓKAT
KÉSZÍTETTE: SIMON ANDRÁS;

AZ „APEVA-CIKLUS” NYITÓGRAFIKÁJA
(LÁSD: BALRA, LENT)
SZINTÉN SIMON ANDRÁS MUNKÁJA.

NAGY GÁBOR MIKLÓS

TÉRIDŐ
(*hexameterek*)

2020/06/24. - írta: Szívállásjelentés

...mert egyenes vonalú pályán egyenletesen száguldó tárgy csak a Föld s ha a pályáját figyeled körformának tűnik de csalóka a látszat a pálya nyílegyenes s a tömegvonzás görbíti a téridő szövetét meg a Nap rettentő nagy tömegétől így csak a tér görbül meg ezért tűnik köralaknak mindaz az út amit egy évnek nevezünk az időben

...ám az idő nem lassu folyó sodrása nem állandó nem örök s még csak nem is egyértelmű a ritmus függ attól hogy fent vagy lent vagy s hol vagy a térben hogy hat rád épp ott a tömegvonzás vagy a fény sebességének a mekkora hányada éppen a tempód az eseményhorizonton túl az idő csigalassúsággal vánszorog ólomlábain és ami ott csak pár másodperc innen a Földről több milliárd év...

...mert felfogni nehéz ezt szűkös az emberi lépték és hogy a bőrödön érzed a túl makacson rohanó idő múlását és tudod azt hogy messze az ég csillagködein túl vannak a rejtelmes nebulák mégis ha Demokritosz és Newton már sejteni vélte s Albert Einsteinnel meg az új kvantumfizikával majdnem van már megfejtés a világegyetemre:

azt mondják nincs tér és nincs igazából idő sem...

MALÁR BURK JÓZSEF:

AZ ANGYALOKAT SOHASEM...

Áldozatát nagyon gondosan és türelmesen, hol hosszabb, hol rövidebb ideig figyeli, és ha elegendő információ birtokába jutott, azonnal kiegyenesedik és megkezdi üldözését; lassan siklik tova a teste azokon a gyűrűkön, amelyeken előzőleg pihent; és valamennyi izma dolgozik, és az áldozata nem is sejti, mert nem ismeri fel, a feltartóztatlanul közelgő állatban a félelmetes ellenséget; és a kígyó, az egyenlőre halhatatlan kígyó, akár fényes nappal is rákasírozza a halál akaratát az emberre kívül-belül; és némán menekülnek a még valódi, élő emberarcot viselők; és a kígyó folyamatosan utánuk növekszik, izmosodik, irgalmatlanul hosszú, fekete sziszegései elérik őket; és *takácsa* ügyesen ráfonja az emberekre, és ezekkel a felszívódó, fekete sziszegésekkel átszövi a lelkeket; és ezekből a kígyó *takácsa* vastag, nagyon sötét leplet, halotti leplet sző az emberi világra, az Isten teremtményeire; és *nincs újabb információ a megváltásról*; és már alig suttognak a lélegeztető gépek; és milliárd csövecskéken áramlik ki a *lét testéből* milliárd ember; és a lovak nyerítene.

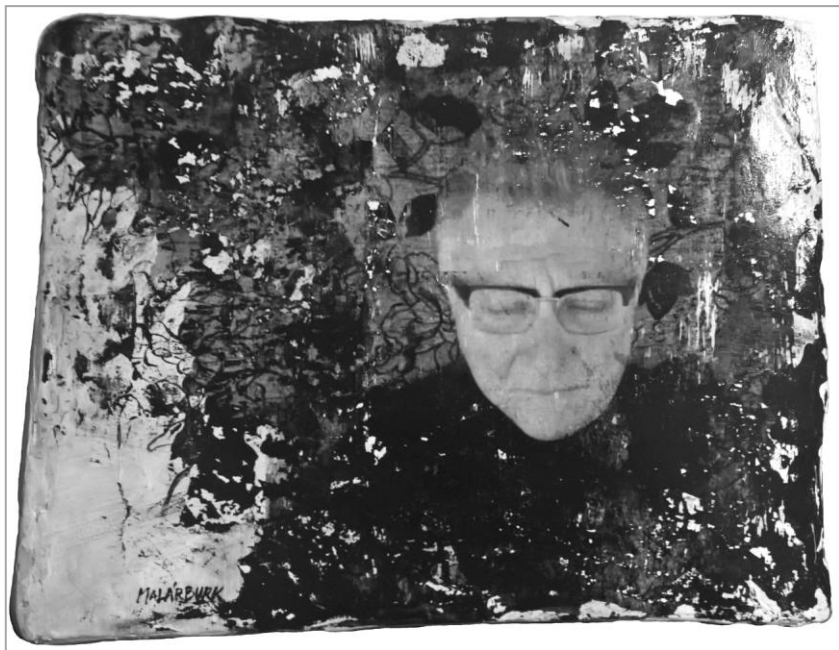
Ő, aki e világ ellen soha nem tett semmi rosszat, ő, akit a *kígyó* meg nem szólított és el nem ért, az apa rendületlenül reméli és reméli, és a végteleenségig reméli, hogy most már fent van, nagyon fent, ahol fény van, nagyon fény és fehérség, ahol értelmezhetetlenek a földi kontúrok, ott, az angyalok között, Isten mellett, Isten közvetlen közelében; és az apa még itt lent és továbbra is rugdossa útjából a levedlett, pikkelyes, füstölgő, forró, bűzlő bőrdarabokat, mert lent maradt, miután szülőként tanúja lett és átélte, pedig gyakorlatilag lehetetlen, ahogyan megkínózták és megölték a klinikán az egyetlen kisfiát, Bubukát, aki ab ovo fogyatékkal élt, minden földi lépte bizonytalan volt, mint általában az éghez tartozóké; és e világ felé *teljes* kiszolgáltatottságában egy pillanatra sem engedhette el fia kezét, egy pillanatra sem; és ez az egymáshoz tartozás az idők során egyre és egyre szorosabbá vált, végzetesen szorossá, *végzetté, egygé válás kapcsolattá*, „normális” esetben szülő és gyermek között *nem létező efféle kapcsolattá*; és hirtelen és váratlanul és tragikusan elveszítette és vele együtt azt a különös és valóságos *levés* határán érezhető, és *csak ott* érezhető, eruptív érzelmekkel telített életet, amelyet ő és *csak ő* nyújtott számára, aki soha nem tett semmi rosszat e világ ellen; pedig e világ kiközösítette, e világ már a puszta *létezésére* is ördögi gesztusokkal reagált, hosszú karmokkal marta, csak marta szét *levése* minden apró elemét, holott a kisfia nem ismerte, hogy mi a rosszakarat, nem ismerte a kátrányszagú gonoszságot, nem ismerte az „egészséges” emberi lélek mélyén lapuló-settenkedő, megváltásra váró, fortélyos-furfangos *kígyóságot: kígyóruhát, kígyómaszkot, kígyómosolyt, kígyómocskot* nem, nem ismerte, csak az apa ismerte, csak ő; de hallgatott erről, nem mesélte el és nem mutatta meg neki, csak hallgatott és igyekezett biztonságos falakat rakni köré, maguk köré, ölelések ezreiből ölelésfonatokat, öleléskötegekből falakat, vastag falakat, hogy egyszer se pillanthasson, sohase pillanthasson a túloldalra, a *kígyó* szemébe, a *Sátán* szemébe, a fekete-vérerekkel *szőrös* koponyájához drótozott, kiguvadt, jövőtlen, rothadó szemébe; és rendületlenül reméli és reméli és reméli, hogy Bubuka most már fent van, nagyon fent, ahol csak fény van, árnyékok nélküli fény, nagyon fehér fény, ahol a földi kontúrok értelmezhetetlenek, és az angyalok között Isten ölében ül, és Isten simogatja, megsimogatja selymes haját, simogatja, megsimogatja vállait, széttroncsolt mell-kasát,

kígyó-hideg, fémkígyó-szerű orvosi műszerrel a *kígyó takácsa* aljsgyilkos mozdulatával kilyukasztott egészséges patkóbelét; és Isten ezt is simogatja a fiú hasában, ezt, a ki- és elszabadult gyomorsavval, epesavval és ezekben feloldódott fekáliával, kereszthalál-szerű kínok közepette szétmaratott zsigereit is megsimogatja, és megsimogatja halá-lával kiszáradt, földi-fekete sebeit, agyonvagdosott, agyon-trancsírozott hasát simogatja és simogatja; és minden *orvosi* gyilkos metszés, marás, hasítás, szúrás, fekete seb, heg fokozatosan eltűnik, minden testébe és bőrére száradt gonosz emberi érintés, kígyószerű-fogás, kígyószerű-szorítás, kígyószerű-marás, halál-harapás brutális nyomai eltűnnek Isten tenyere alatt, nyom nélkül tűnnek el, és makulátlan, újra makulátlan fiatal teste, belső szervei; újra sima, újra bársonyos tapintású és fénnel telik meg a fiú, kívül-belül fénnel, ami végre nem okoz fájdalmat, nem, hiszen Isten testéből áradó fény ez, a kegyelem fénye, *Isten mindenható fénye*, Isten jósága, látható jósága ez, csoda, fény-csoda, Isten *Fény-akropolisz csodája egyetlen fiával*; és érzi, hogy ez így van, nem is le-hetne másképp, hiszen Isten kiválasztotta, Isten magához emelte, és belülről áradó fényében ragyogtatja; Isten ezüstöt rakott a feje köré, és a haja közé is ezüstöt igazgatott, hátára csupa fehérből szárnyat kapott jutalomból, mert földi küldetését lényéből eredendően fakadó alázattal végezte, mert megmutatta, megtapasztaltatta az égi szeretet földi szken-nelését; és most már ott ül Isten ölében, hátán szintén csupa fényből, fénytollakból, repülésre, zuhanásra, emelkedésre alkalmas fény szárnyal és fényruhában ül Isten ölében; és mosolyog, mint itt a földön, mint apjára itt a földön, mint mindenkire itt a földön, itt, itt, itt és mindig és mindig és mindig; és most odafent is mosolyog Istenre, mosolyog an-gyaltársaira, körötte a gigantikus fényességre, a fényes bolygókra, fénycsillagokra, a végtelen *fényuniverzumra* mosolyog és mosolyog; és puha ujjával lemutat a földre, lemutat pontosan oda, ahol *az apa áll*, döbben-ten áll a soha nem hallott, mozdulatlan csendben, rámered a makulátlan fehér lepedőre, amivel fiát letakarták; és zavaros-eszelős pillantása reszket az elhallgatott műszereken, a fekete monitorokon, a még egyenes, folyamatos vonalat sem mutató fekete monitoron; és rábámul az egyszemélyes kórterem üres falára, és túllát a falon az éjszakába, és üres az országút, üres; és a sötétben a reflektorok hasadékokat vágnak a fénynek és a látszódo

felezővonalak fehér pillanatokként tűnnek el alattuk, csak a motor zúgása és mellette a felesége, az ő szájából is kihullottak a szavak, és a kocsi-ban mindenütt élettelen szavak, egymás hegyén hátán, kitekert pózokban élettelen szavak; és már mikro-szinten is érzik egész testükben a tragédia születését; és sajnos, nem mehetnek gyorsabban, ennyit bír a motor, csak az ember bír többet, mint amit ráírt a sorsa; és csak azt a hangot a telefonba, csak azt ne, amelyik közölte, hogy *a kisfiának összeomlott a keringése, és küzdünk az életéért*, csak ne hallaná édes Isten, csak ezt ne hallaná; de mint Möbius-szalagja, nincs eleje, se vége, és a felesége csak néz előre, ő is hallja ezt a mondatot és azt is, hogy kitartóan zúg a motor, és rohannak a klinikára, és ez alkalommal nyitva az intenzív osztály ajtaja, mindkét szárnya; és éjszaka van, és rohannak, rohannak végig a folyosón, ahol senki, csak a rohanásuk, csak a zihálásuk; és a gyermek szobaajtaja már zárva, épp most jött ki egy ápoló, lesütött szemmel kitér az útjukból; az ajtó ablakán belülről egy fehér lepedő, átláthatatlan; és az apa feltépi az ajtót, és beesik, és mögötte a felesége, és megdermednek, rámerednek a fehér lepedővel letakart fiukra, és ránéznek a még egyenes, folyamatos vonalat sem mutató, fekete monitorra, a kikapcsolt fekete monitorokra, a néma műszerek fekete, feltörhetetlen örök csendjére, és újra nézik a makulátlan, fehér lepedővel letakart embert, a gyermeket, a fiút; és az apa tétován megmozdul, odalép és egészen lassan felemeli és felhajtja róla a lepedőt; és Ő az, a fia akinek két gézlapocskával letakarták a szemét, egy nagyobb a nyitott száját, a gégemetszés helyén bent hagyták a cső darabját, az oldalából sem szedték ki a csöveket, jobb kezében apró macikája; és még meleg a teste, és csókolgatja az arcát, kezét, simogatja, feleségével együtt simogatja, sír, sírnak, pedig a halott gyermek arca olyan, mint két órával ezelőtt, olyan, mint amikor két órával ezelőtt itt hagyták, mert éjszakára mindig haza kellett menniük, muszáj volt pár órát aludniuk, hogy egész nap mellette lehessenek, mert huszonnyolc napig volt kómában, huszonnyolc napon át imádkoztak, könyörgött az apa, hogy édes Istenem, hagy maradjon még itt a földön velünk; kérlelte Istent az anya, hagy botorkálhassunk még hármásban a főtéren, hadd nézhessük még itt a földön egymást, édes Istenem, hagyd meg még őt nekem, nekünk; és napokon keresztül imádkozott az apa, és imádkozott a felesége, és imával teltek a napok, hetek,

kétségbeesett imával; és itt van kiterítve, fiatal gyönyörű testén keresztbekasul hatalmas összevarrt sebek a *halál* alkatrészei, a csövek még lógnak az oldalából a padlón lévő kátrányszínű váladékokkal teli tasakokba; de a *halál* már itt áll közöttük, és az apa megfogja fia kezét és érzi, mintha saját teste lenne, mintha saját maga lenne a kiterített, még lázforró, de kihűlőben lévő fájdalom; és leveszi a szeméről a gézlapocskákat, és csókolja ifjú, furcsán kisimult, halott arcát, itt a *klinikán*, az intenzíven; és folyik a könnye, gyermeke arcán folyik tovább, mintha ő is sírna, pedig a holtak nem sírnak, és jobb karja teste mellett kinyújtva, kezében még az apró plüssmacikája, itt volt huszonnyolc napig vele, egy darabka az itt hagyott életéből, végig itt volt a kómában fekvése alatt, huszonnyolc napig; és az apa csókolgatja a még meleg karját is, simogatja, sírógörcse miatt képtelen artikuláltan szólni hozzá, hangok nélkül, csak úgy *gondolja* a fiúnak szánt szavakat, biztosan érti, megérti így is, becézgeti és simogatja; és nem hiszi el a halált, hiszen még két órával ezelőtt élt, és makacsul hitte, hogy hiába kínozták meg, a fiú erős, erősebb lesz, mint a *halál*; és körbe állnak, köréjük állnak az ügyeletes orvosok, ápolók, és ők nem sírnak, ők is csak nézik a *halált*, és változatlanul ők sem értik ezt az egészet; és hiányzik ebből a csoportból a *kígyó takácsa*, hiányzik a tettes, a gyilkos, nem tudni, hol van; és az apa néz rájuk, erre a szánni való, a takáccsal szemben tehetetlen kis csoportra, a halál aprócska szánalmas bábjaira, majd újra a koromsötét monitorokra néz, és fölfelé néz, és érzi, talán látja is, talán hallja is, hogy mosolyogva megszólítja őt a gyermek: apa, megérkeztem és várlak, és ne aggódj, nem mozdulok Isten öléből, nem mozdulok édesapám, itt megtalálasz, mert *én vagyok* neked itt is, a te édes fiad, és látod, itt ülök Isten ölében, akiről annyit meséltél, és minden úgy van, ahogyan mesélted, minden úgy van a bolygókról, az égi dolgokról úgy van, ahogyan mesélted; és itt ülök Isten ölében, és gyere, várlak, várunk, gyere apa; és itt is festő maradsz, és már nem olajfestékkel, hanem fénnel fogsz festeni nekünk, és itt gigantikus termek vannak ám, gigantikus, szokatlan, gömb alakú kiállítótermek, ahol kiállításokat rendezünk az örökkévalóságból, és megkérjük Istent, és meg fogja nyitni a te kiállításodat is, és bemutatathatod az új *fény-képeidet* rólunk az angyalokról, hiszen szívesen ülünk neked modellt; és rólam külön is készíthetsz majd itt is képet, és majd látod, hogy már egészséges vagyok, mindenem

ép, és a szárnyam is erős, úgy ragyog, szikrázik, csillámlik, mint odalent sohasem, el sem tudod képzelni, mennyire ragyogok; gyere apa, gyere, jó lesz itt nekünk, meglátod, milyen jó itt, meglátod, gyere apa, gyere, *itt nincsenek takácsok...*; és az apa hallja a felhőkbe rejtett hangját, látja égi, mosolygós arcát, égi pillantását, égezüst-csillámlását talpig fehér ruháján tisztán látja, és sztereotip mozdulatokkal továbbbrugdossa útjából a levedlett, pikkelyes, füstölgő, forró, bűzlő bőrdarabokat; és készülődik és készülődik; és az asszony megfogja a kezét, **édes Istenem**, ugye az angyalokat sohasem ölik meg?

MALÁRBURK JÓZSEF:

GYÁSZ, 35X 45 CM, DRÓTHÁLÓ, MODELLMASSZA, AKRIL, OLAJ

PERCZEL PAPP IBOLYA
LEGÚJABB KÉPEIHEZ

századvégi a hangulat
a tizenkilencedik
és a huszadik szinte
már össze is folyik
mint a méz és a bors
de kérem nem ló-
verseny ez / hová
rohanni úgy (!) – hiába
maszk, harisnya-
kesztyű és a rúzs...
előbb-utóbb úgyis
rád talál a sors

egy Café-bárban
szemezve idegennel
nem törődve az oda-
fenttel és ide-lennel
szíved a levegőből is
füstöt meleget mer
s már nem tudnál mit
kezdeni a szeretettel

csak kifestett
karmaitok közé
ne kerüljek (!) –
mert engem is
megfojtának
majd a karmáitok
maradatok csak
vámpír-csábítók
én pedig maradjak
még előttemek egy
kicsit titok...

mindazonáltal semmi sem úgy van ahogy szerinted történt
 amivel délutánonként traktálok egy kapucsínó mellett a barátnőidet
 mert nem én botlottam beléd direkt hanem te kerested a hogyan
 és hogy milyen ürüggyel hiszen már nem tudtál mit kezdeni
 melltartód alatt a rüggyel / meg kell hagyni jó hogy nem
 tudtál zöld ágra vergődni velük mert nekem is kedvemre
 való volt / de ne hamisítsuk meg a dolgokat ráadásul tud mindent
 kettőnkéről a kutyád is akit alkalom gyanánt cipeltél magaddal
 mindenhová így vettelek észre nem sejtve hogy nincs különbség
 közte és közöttem – szegény kutya és én szegény
 nem is tudom hogy miért nem maradtam inkább agglégény
 (...)

nos hogy tiszta
 vizet öntsünk
 a pohárba
 rendezzünk el
 minden dolgot
 szolid párba
 a lelkeddel
 néha nehéz
 mit kezdeni –
 hozzád kell az
 agyamat is
 megedzeni
 te a Hold vagy
 én a Nap vagyok
 / férfi-érdem /
 te az idő
 én a messzi
 / fáj a térdem
 olyan sokat
 gyalogoltam
 én utánad
 nem tudok már
 lépni sem ha
 megtalállak... /

PERCZEL PAPP IBOLYA:

.JAVÍTÁS NÉIKÜL.
- - - - -*(részlet – 14.)*

Katicabogár lett a jelem az óvodában. Ezt választottam, merthogy egyrészt meg volt engedve a választás, másrészt meg nem is volt nehéz választani. Az óvó néni olyan jól kitalálta a jelválasztási procedúrát, hogy már óvodás életünk első órájában kivétel nélkül megszerettük érte.

Minden gyerekek külön-külön felmutatott (úgy mutatta, hogy mindenki láthatta) három jelet, amiből aztán szabadon választhatott. Aki rögtön tudott választani, az azért szerette meg, mert sikerélményként élhette át családon kívüli első közszereplését, aki meg nem, az azért, mert segített neki a választásban. Ráadásul az érdekes jelek alapján minden további nélkül megismertük és beazonosítottuk egymást. Volt néhány nagymenő köztünk, ők nem választottak, egyszerűen csak fölmutatták a saját jelüket, azt mondta az óvó néni, nekik ez megvan tavalyról.

Ezen a ponton beköltözött a gyomromba a félelem: itt meg lehet bukni.

Teljesen világos, ezek szerint nemcsak az iskolában lehetséges a bukás, hanem itt is. Hiába mondták otthon többször is, hogy az óvoda csupán annyi, mint kiscsoport, középső és nagycsoport, aztán jöhet az iskola. Nemcsak a nővérem hazudott, hanem mindenki, kivétel nélkül, még a mama is.

Nagyon elkeseredtem, a gyomrom kissé megemelkedett, s ha nem kezdek el kellő gyorsasággal pislogni, még a könnyeim is kibuggyannak. A könnyeket megúsztam ugyan, de a gyomoremelkedés már nem tudott helyrebillenni, mert mint villám csapott belém a fölismerés: ha már a mama is csak úgy, egyszerűen, minden további nélkül beállt a többiek sorába mellébeszélni, akkor számomra egészen biztosan vége a világnak, iskola helyett itt bukdácsolok majd az óvodában.

A gyomrom menthetetlenül tovább emelkedett, és a teljes tartalma kikívánkozott. Nem mertem tenni semmit, se kiszaladni, se szólani...; felemeltem csak a vadonatúj pirosbabos-mintás hátul-gombolós kötényemet a szám elé, és sugárban belepakoltam a cikóriakávés reggelimet, a mellé való vajasmézeskenyérrel együtt. A mellettem ülő, kocsikerék jelű gyerek (ki tudja már, hogy gyengességemet látva-e, vagy csak ijedtében) azonnal visítani és ütni kezdett, amihez a másik felemen ülő pillangójelű is azonnal csatlakozott. Simán belebénultam a szégyenbe, még csak védekezni se voltam képes, aztán szerencsére elsötétedett minden, se kép, se hang.

A következő kép, amire emlékszem, hogy a piros-babos kötényem szárad a szőnyegporolón, az óvónéni az ölében tart, én meg arról nyögök-nyegegek, hogy bukás, hazugság, meg édes, édes-mama, Édesmama, ő pedig azt mondja, a bukás szót csak az iskolások ismerik, a születési hónapomat tekintve pedig én egészen biztosan nem lehetek év-vesztes. Aztán hagyta kicsit, hogy öleljem a nyakát, végül lefejtette a karjaimat, és belesúgta a fülembe, adjam át üdvözlétét az „Édesmamának”.

Beindult tehát az óvoda, az elején nagyon keserves volt az életem.

Avval kezdődtek a napok, hogy az anyu Juliska-Puriska-Muriskás ébresztőjére én is kikecmergek az ágyból, aztán ketten maradunk a nővéremmel, mert apu a hétköznapi helyből nincs itthon, anyunak meg indulnia kell a saját munkájába.

Az indulási ceremóniába beletartozik a figyelmeztető. Pontosan öt figyelmeztetőt mond, s mindegyikhez szép lassan kinyújt egyet az előzőleg marokbazárt ujjaiából. A hüvelykujj: fogadj szót az óvó néninek; a mutatóujj: ne szólj bele semmibe; a középsőujj: csak ha kérdeznek; a gyűrűsujj: nem szabad verekedni; a kisujj: enni kell, legalább a felét.

Ha álmomból ébresztenének, akkor is fűjnam, merthogy végig ezt gyakoroltuk, amíg anyu a vadonatúj, óvodába járó kötényemet varrta. Így készülünk: egy új kötény és öt figyelmeztető.

Most pedig lavórban az anyu által fölöntött hideg víz, a tükrösnél fésű, a ruhám az ágy melletti széken, reggeli az asztalon. Külön készülődünk mindketten, a reggelinél a nővérem még fontoskodik előttem egy kicsit az indigókék színű, saját kötésű iskoláskönyvével, aztán elindulunk.

A csarnoknál elereszti a kezem, néz utánam, míg elvonszoló magam az óvoda kapujáig, egyszer-egyszer hátranézek, hogy hátha... De hiába, sőt, ha túl lassúra sikerül a lépésütem, még az öklét is rázza, ami körülbelül azt jelenti, ha elkésik miattam az iskolából, akkor otthon majd lesz-kapsz. Kinyuvaszt, vagy valami ilyesmi. A nap további része pedig arról szól, hogy igyekszem viselkedni, azaz betartani az ötujjas figyelmeztetőt, ami a gyakorlatban azt jelenti, semmi mást nem csinálok, mint tűrök.

Tűröm, ha megkarmolnak. Tűröm, ha elveszik a játékom (merthogy a gyűrűsujj: nem szabad verekedni). Amúgy is én vagyok a legkisebb, csak az nem jön nekem, aki nem akar. A legnagyobbak egyike a létra jelű év-vesztes, Hanák Irénke, neki már tavalyról megvan az előkelő pozíciója, teljesen világos, tőlem egészen biztosan nem kell tartania, így könnyűszerrel tudja díjazni a nővérem környezetéből tanult játékokat.

Megtapasztalom a biztonságot az árnyékában, ő pedig a „fantázia kell csak hozzá” szerepjáték örömét. Néhány nap múltán, amikor a nővérem már kellően rühellte, hogy ilyen nyomorult kis senki a húga, ráadásul mindig meg kellett néznie az újabb és újabb karmolás- és csípésnyomokat is, így szól:

– Ha bánt valaki, nyugodtan menj neki. Én biz-isten’ nekikmennék.

– És anyu? Ha megtudja?

– Éntőlem nem.

– Erősebbek nálam. Lehet, hogy én vagyok a legkisebb – vallottam szint a nővéremnek. Nem volt nehéz, mert amolyan „jó testvérek vagyunk”-féle szemekkel nézett ki rám a fejből, még csak nem is kellett szégyenkeznem.

– Legkisebb, legkisebb. Na és. Ki nem szarja le – mondta bátorítólag, és tartott némi hatásszünetet, éppen csak annyit, hogy beszariból átmenjek kíváncsiba, aztán megkérdezte:

– Mért? Szerinted én nem vagyok nagyobb is, meg erősebb is nálad? Sőt, az összes óvodásnál? Aztán mégis hányszor nekem jössz...

Láttam rajta, hogy mosolyog, de úgy éppenhogycsak, mintegy magának, befelé – éreztem, nem is illik visszamosolyognom –, közben föltúrta az iskolaköpenye ujját könyéig, és megmutatta a karmolás-nyomokat.

Tényleg én hagytam ott a legutóbbi vitánk nyakonvágásos nyomatéka után közvetlenül, egy jól sikerült köpés és egy félrecsúszott csípés kíséretében.

A karmolás nyoma láttán kihúztam magam, meglegedettséggel éreztem, aztán szép lassan elkezdett dagadni a mellkasom, és előtött először a büszkeség, aztán a bátorság.

– Tudok én még rúgni is. És harapni. Sőt, haját ráncigálni sem nehéz. Merjen csak még egyszer valaki hozzám nyúlni! – harsogtam.

– Bizonyisten tudsz! – jegyezte meg a Nővérem a tőle telhető legelismertőbb hangon.

– Ha meg nagy bajban vagy, legfőljebb elszaladsz. Elhitedek nekem, a szirszar málnakeverőid sokkal gyorsabbak, mint ahogy azt bárki gondolná. Persze, az sem árt, ha keresel magadnak barátnót.

– Olyat, mint neked a Szemes Irén?

– Nem feltétlenül, inkább olyat, mint a Rác Inci.

Egyszerre bevillant Inci termete és a nővérem harcias tekintete, rögtön tudtam, miről van szó. Nem kellett töprengennem, automatikusan meglett az én jelöltem is, és eme nagy megvilágosodás, tőlem függetlenül, szavakat csalt a nyelvem hegyére:

– Döntöttem! – mondtam. A nővérem mellé álltam, s megfogtam a kezét.

– Holnap reggel avval kezdem az óvodát, hogy köszönés után azonnal odaál-

lok a létra jelű Hanák Irénke elé, megmondom neki: leszek a barátnöje, ha akarja. Ő meg legyen az enyém.

És másnap tényleg így lett, megmondtam, aztán barátnök lettünk. Az első nap csak kicsit, botladozva, a második nap már rendesen, a harmadik naptól pedig véglegesen, egészen maíg.

Ettől kezdve, bár akadtak még nehézségek, elviselhető volt a helyzetem.

A nehézségek egyike például az ebéd utáni csendes pihenő volt. Úgy kezdődött, hogy a dadus átrendezte a kiscsoportosok termét hálólhelyiséggé, nekem meg ettől fölállt a szőr a hátamon.

Harminckét apró nyugágy, három sorban, és sűrűn egymás mellé tolva éppen elfért. A „csendes pihenő” csak úri neve volt a dolognak, a gyakorlatban azt jelentette, hogy alvás. Én meg nem tudtam elaludni, ugyanis nem voltam szokva a délutáni alváshoz, ráadásul az óvodára való fölkészülés során nem jutott eszébe otthon senkinek, hogy ezt ki kellene gyakoroltatni velem. Anyu mondta is az óvónéninek, hogy sajnálja. Anyu sajnálomjára kivették a nyugagyamat a sorból, hogy legalább a forgolódásaim miatt ne ébredjenek föl a szomszédaim, majd a dadus-macera is szép lassan elmaradt, miszerint hunyd be a szemed, mert máskülönbek bekötöm; végül kaptam egy képeskönyvet, amit nézegethettem. Volt úgy, hogy belealudtam a nézegetésbe, volt úgy, hogy nem. A nagyapám volt az egyetlen, aki átérezte a rám nehezedő nyűgöt az alvás miatt, ha tehetta ebéd után értem jött.

– Megtehetem! Mért ne tehetném? – mondta, hallottam, az is lehet, hogy hallgatóztam.

– Az út is hosszú, meg a délután is – válaszolta a mama. – Kicsi még ahhoz, hogy egész délután egy öregemberrel a szőlőnél ellegyen. Mit kezd majd veled, ha nyafog? Nem fiú ez, hanem lánygyerek.

– Mit magázódsz itt nekem! Nem a te jussod csak ez a gyerek. Ha akarok, bírok majd veled. Az meg, hogy összeszimmelnék-e, majd kiderül.

Remekül összeszimmeltünk. Igaz, igyekeztünk is mind a ketten, de legfőképpen én, bár így, a hallgatóság után, abszolút nem is volt nehéz.

A répvölgyi pincéhez vezető út, ha csak a szokásos három helyen ültünk le pihenni, körülbelül háromnegyed órába telt. Az első pihenőt a szőlőhegyi boltnál, a másodikat a Bornemissza úti elágazás keresztkútjánál, harmadikat pedig a Hercegek pincéje előtti kispadon tartottuk. Szerettük a papával, hogy mindegyik helyen van társaság és némi emberbeszéd. Ezen kívül egymásra voltunk utalva.

Valójában csak akkor unatkoztam, amikor permetezett, mivel ilyenkor nem lehettem a sarkában, tilos volt bemenni még a szőlő közé is, egészen

addig, amíg a levélen meg nem száradt a permet. A permetezés eső után volt aktuális, mert egyrészt volt mivel, hiszen a prэшáz ereszcsonnái eső alatt meggyűjtötték a vizet a ciszternába, másrészt meg a szőlőnek is eső után volt legnagyobb szüksége a védelemre. A szőlőhegyi boltban kék-követ vettünk, aztán beledobtuk a ciszternába, vártuk, hogy földoldódjon, kevergettük kicsit (én is, a ciszterna mellé állított fatuskóról, hosszúra szabott mogyoró-veszszővel), aztán amikor a papa azt mondta: kész lett, belemertük a permetezőbe. Ekkorra már rézgálicos permetlé volt a neve. Míg a papa kiszórta a permetezőgép tartalmát, én a diófa alá terített lópokrócon vártam. Volt, hogy a fűtülést gyakoroltam, merthogy a papa megmondta őszintén.

– Tudsz-e titkot tartani? – kérdezte először.

– Tudok hát.

– A mama előtt is?

– Azt még nem próbáltam, de biztosan menni fog. Jucival is van titkunk anyu előtt.

– Milyen titkokot?

– A szeplős-orrú fiú ... – billent le a nyelvem hegyéről első lendületből, aztán gyorsan betapasztottam a szám, és néztem a papára, hogy lássam, mi a helyzet, jó-e így is, vagy ... mit tudom én, mit kell ahhoz tennem, hogy le ne maradjak egy újabb titokról.

(Látom, amint megvakarja füle tövét, mutatóujjával pöccint fölfelé egyet galambszürke szalmakalapján, fölveszi a hátára a permetezőt, közben rám néz, ahogy szerencsétlenül ott toporgok, nevetnie kell, de szokásának megfelelően néhány bajuszpödrés segítségével sikerül teljesen visszafognia, persze csak a száján, a szemében nem, meg is könnyebbülök tőle, végül megszólal:

– No, idehallgass! Megmondom neked őszintén, s a nagyanyád előtt legyen ez a kettőnk titka, a sárgarépaevés fűtű-ügyben vajmi keveset ér. Használhat valamicskét, de aki igazán ad magára, az nem vár a sárgarépára, hanem gyakorol. Persze, csak ha nem röstell gyakorolni – mondta, aztán ment a dolgára.

Én meg nem röstelltem, legalábbis egy darabig.

Aztán beleuntam az alig valami sikerrel járó csücsörítéses levegőkifújás-sokba. Más alkalmakkor sebtében készített nádsípot, még később fűzfasípot adott a kezembe a permetezések idejét kitöltendő önszórakoztatásomra. Végül is mire kijártam az óvodát, így a papa mellett, olyannyira megtanultam fűtülni, meg a két-három hangszínt tudó sípokat használni, hogy kívánságra akár a szőlőhegyi bolt előtti, akár a kereszt-kúti pihenők során – persze, csak ha kedvünk volt – műsort adtunk.

Például együtt füttyültük a papa ifjúkorában közkedvelt „Mikor én már tizennyolc éves voltam, akkor én már házasodni akartam” kezdetű nótát. Az én kedvencem pedig az a produkció volt, amikor a papa énekelte a Tringt, tringt, brüdelládjh tringt-et, én meg a sípommel adtam alá a taktust, úgymint: umcassza, umcassza, um.

Az összes többi, mármint a permetezések idején túli idő majdnem kivétel nélkül maga volt a kellem. Megadtuk a módját a szőlőművelésnek, amúgy komótosan, ráérősen, miközben legtöbbször a papa mesélt és énekelt, vagy csak egyszerűen beszélgettünk a világ folyásáról.

Volt olyan is, amikor én szórakoztattam azzal, hogy visszamesélem a történeteit, az igazából megtörtént háborúsakat is beleértve, meg az általam igen kedvelt kitalációs zsványmeséket.

Szép lassan kiművelődtem háború- és zsvány ügyben, sőt azt is megtapasztaltam, hogy milyenek a répvölgyi beszetyált öregemberek. Legfőképpen szeretni valóan csillog a szemük, és vicces a beszédük, ezen kívül nótás a kedvük, van, kinek pacsirta szól a torkából, van kinek csak bádofgázék. De egy biztos: pár pohár bor után mindahányan fenemód szerették igen furcsa érzelmes-formán remegtetni a hangjukat.

Volt, hogy saját maguktól könnybe lábadt a szemük, én meg csak tátottam a számat. Nyilvánvalóan én is próbáltam velük rezegetni, persze először csak noszogatásra, később aztán önszorgalomból, végül saját örömömre is. A szöveg (így, a szőlőművelés közben folytatott előtanulmányok után) simán ment, mint a karikacsapás, ezenkívül a szöveg tartalma szerinti aktuális karlengetések, térdre csapások, és az ütem által megkívánt lütyös mozdulatok variálása sem okozott különösebb gondot, igaz a gátlásaim felszabadításához szükség volt kellő számú szíves biztatásra, természetesen, de a hangremegtetéssel valójában nem boldogultam egészen Péter-Pál napjáig. Akkor aztán olyan jól sikerült, hogy még az asztal tetején is táncoltam, persze nem csak én, hanem bárki, akinek éppen arra szottyant kedve.

Vertük vadul a verbunkot, kurjongattunk, szartunk a politikára, merthogy a politikára szarás is beletartozott a mulatásba, élveztük a ragyogócsillagos és „kisangyalomos” életet– a papa, én, meg a többiek.

Azt beszéltek mindenki berűgött, állítólag én is.

Meg is keserültük a papával mindketten. Az én büntetésem az volt, hogy másnap Pillehegyen a tisztaszobában délelőtt is meg délután is ácsorognom kellett egy-egy órát a hármasszárnyú nagy-tükrös melletti sarokban, ezen kívül nem ehettem abból a habcsókból, amit szerintem direkt arra a célra készíttetek, hogy ne ehessek belőle.

De kit érdeelt ez, nem is értettem, néhány pohár bor miatt mire föl ez a céció, csak azt sajnáltam, hogy bizonytalan időre el lettünk egymástól tiltva szőlőhöz-menés ügyben.

A papa büntetése az lett, hogy a mama külön is pörölt vele egy jó kiadósat – aztán napokig nem beszéltek egymással. Ha mégis muszáj volt valami fontos ügy miatt szót váltani, akkor magázódtak. De a mosolyszünet ideje alatt is ki-kibugyogott a mamából a sopánkodás, meg a moleszta. Ilyeneket dödögött az orra elé, hogy például:

– Vén bolondja! Talán már búcsút is inthetünk a jobbik eszinek. Így berúgítani a névnapi köszöntőket. Már a falu is ezt beszéli. Olyan részeg volt maga is, mint az albán számár. Ráadásul az unokájával együtt. Persze. A porbafingó sertepertének sem kellett nagyra nőni, hogy fogást találjon rajta az ördög. Mire fordul el még ez a világ, ajaj, ésatöbbi.

A papa meg oda se neki.

Úgy tett, mintha nem is hallaná, csak pödört egyet-kettőt a bajuszán, és elégedetten eregette a pipafüstöt. Sőt, ha a mamához képest takarásban volt a szeme, még rám is kacsintott. Ez azt jelentette, hogy csak nyugalom, csigavér, aztán minden rendben lesz, ha nem jövök elő még véletlenül se a zsványos mesékkal. Merthogy azt a mama sajnos egyáltalán nem tudta értékelni, megtapasztaltuk korábban, annak is dödögés, meg magázódás lett a vége.

Leginkább a trágárabb párbeszédrészek miatt haragudott, de a papának az volt a véleménye, hogy nem hímesztójas ez, mármint én, hanem embergyerek, ráadásul az onokám – így mondta. Ezt aztán többször is föl kellett említenie, meg azt is, hogy a mama se most lépett le a falvédőről.

A háborús történetekkel azonban nem volt semmi gond, sőt olyat még a mama is tudott mesélni, nemcsak hallomás után, hanem saját kútfejből is, merthogy megjárta a frontot 1916 telén, a papát keresve.

Az egész történet avval vette kezdetét, legalábbis így mesélte a mama, hogy négy évvel korábban...

– Négy évvel korábban, nem egészen tizenhat évesen feleségül mentem öregapádhoz. Kicsi korunktól ismertük egymást, ünnepekkor mindig, meg nyaranta is találkoztunk a nagyszülői Dávid-háznál. Szép szál hetyke legény lett belőle, ha táncolt, ha énekelt kiragyogott a többi közül, ráadásul olyan hévvel csapta a szelet, hogy azért még külön is muszáj volt szeretni. A szülők mindkét oldalról tiltakoztak kicsit a szegről-végről való rokoni kapcsolatra tekintettel, de hát mit lehetett tenni, ha tombolt az a fajta érzelem, aminek még szöktetés is lehetett volna a vége, egyébként pedig, mint partit, mind-

egyik érintett család (Dávidok, Perczelek, Tislérek és Szabók) megfelelőnek ítélte a másikat. Átköltöztem tehát Tamásiból Regölybe, a pillehegyi Tislér házba, ide, ahol most is lakunk, és éldegéltünk boldogan két kerek esztendeig, aztán belezavart az életünkbe az, hogy Szarajevóban legyilkolták a trónörökösöt. Feleségestől.

A mama, ha többször mesélt el valamit, mindig belekérdezett, hogy tudja, figyeltem-e korábban, mert az volt a véleménye, aki nem figyel, annak nem jár mese. Most is kérdezett.

– No tudod-e még ki volt a trónörökös?

– Tudom hát, a királyfi.

– Ez így nem elég. A neve kellene.

– Ferenc Ferdinánd. Az apját meg Ferenc Józsefnek hívták – hencegtem a mama előtt, még a fizimiskáját is ismerem, bele van nyomtatva a papa aranykeretes hősi érmébe, meg a sima ezüstösbe is. Szidolozás közben mutatta.

– Úgy ám. Minden apának fáj, ha elveszti a fiát, mi meg sajnáltuk érte. Igaz korábban egyáltalán nem szerettük a Ferdinándot, legfőképpen azért, mert ő sem szeretett minket, azt mondták róla: magyargyűlölő. Lám, így végeztetett be a sorsa, az apja meg fájdalomában azonnal háborút akart. Először benyújtottunk egy ultimátumot Szerbiának, de csak úgy tessék-lássék alapon, a politikai etikett miatt, aztán hadat üzentünk. Persze nem mi magyarok, hanem a monarchia, osztrákostól – magyarostól. Ezen fölbuzdulva mindenki hadat tudott üzeni mindenkinek, akivel csak korábban baja volt. Baj pedig lehetett többféle is, mint például, hogy a gyarmatok fölött kialakult osztozkodás nem felelt meg mindenkinek. Így üzent hadat Németország Franciaországnak és Oroszországnak, az oroszok meg ...? – kérdezte a Mama ismét.

– Minekünk – válaszoltam.

– Igen, a monarchiának. Anglia pedig ...?

– Németországnak.

– Úgy van. Aztán máris indult az I. világháború. Mi szövetségben voltunk a ... no, tudod-e kivel voltunk szövetségben?

– A németekkel.

– Valóban, mi a németekkel voltunk szövetségben, nekik már régről volt komplett haditervük, egy villámháborús. Ebben az állt, hogy amíg ők, mint a villám, lerohanják Franciaországot, addig mi az erőnk nagyobbik felével föltartjuk az oroszokat, a kisebbik felével meg a szerbek ellen nyomulunk, aztán máris jön a franciákon győztes német sereg segíteni, és győzünk. Aztán mi történt?

– Az egész rosszul sült el – válaszoltam.

– Valóban. A villámháborúból állóháború lett, a monarchia hadseregében néhány hónap alatt egymillió katonából lett hősi halott. Galíciában és Szerbiában. Itthon meg ugyanennyi fiút gyászolt az anyja. Szerencsére öregapádnak nem esett baja, sőt levél is jött, több hónapos közökkel, de rendszeresen. Azt írta benne, hogy miután a tűzérési tűz meg a rohamok minden gyötrelmével megismerkedtek, már nincs újdonság. Kitanulta a fortélyokat, ne féljünk, tud ő vigyázni magára, attól meg csak dupla ereje van, hogy én itthon várom.

E ponton egy képeslap céljára készített fényképet szokott mutatni a mama (frontkatonák egy csoportját ábrázolja, a papa is ott mosolyog közöttük), hátoldalán ez áll: *„Édes Julim! Megvagyunk. Van mit enni, csak elveszték az ízek, egy ideje már a sonka ízére sem emlékszem. Úgy telt el másfél év, hogy nem láttalak. Péter.”*

– Ezt a lapot olvasva jutottam arra döntésre, hogy elmegyek a papád után a frontra.

El is ment, egy hatalmas füstölt sonka volt a batyuja. Az anyósa örömet tárogatta, a saját szülei azonban nem akarták engedni, az apja cirkuszolt, az anyja meg a Perczel kapcsolatok révén könnyűszerrel eljárt a tamási főszolgabírónál, hogy ne kapjon a lánya engedélyt.

De a mama sem olyan volt, aki csak úgy hagyja magát irányítgatni, elutazott Gyulajra, ott ismerősök rokonaihoz bejelentkezett állandó lakosnak, így sikeresen kikerülte a tamási főszolgabíró. Tolna vármegye dombóvári járásának főszolgabírája 1916. december 23.-án, 1940. nyilvántartási számon kiadta a „Legitimations Karte”-t, amely „Érvényes a külső hadművelleti terület határvonalának átlépésére, 1917. Március 29-ig.”

Itt tartom a kezemben az igazolványt, eredetileg fénykép is volt hozzá, de azt még a fronton kivették belőle, és ottmaradt a papánál. Persze szöveggel is megvan a személyleírás, két nyelven, miszerint: „magas termetű, hosszúkás arcú, szőke, kékszemű, rendes orr, rendes száj, különös ismertetőjegye az ajaka melletti csöppnyi lencse”.

Utazott vonaton, első osztályon kezdett, aztán másodosztály, peron, lépcső, tehervonat, vonattető, lóhát, lovaskocsi, szénásszekér, gyaloglás, végül mondhatni rendben odaért. A papa felderítésen volt, amikor a mama megérkezett, igaz, nem kellett sokat várnia, éppen csak annyit, amennyi időbe telt a hátsósonka tán száz szeletre való porciózása és szétosztása, mikorra egyetlen adag kivételével mindegyik elfogyott, akkorra papa is rendben visszaérkezett.

Néhány nap eltávozás, kisváros, apró szállodai szoba, amiben fontos volt, hogy legyen fürdőkád, volt hozzá hazulról való illatos szappan, és lett mellé rövidke boldogság. És megnyugvás.

A hazafelé tartó út sokkal hosszabb és nagyon sokkal gyötrelmesebb volt – amiről csak ennyit, semmi többet nem mondott sosem a mama, csak még annyit, hogy a megérkezése után valamennyi ruháját elégették a kemencében, a tetvek miatt, és a hajából is az egész hosszúságot le kellett vágni.

Aztán mindenki nagy öröme az előre pontosan kiszámolt időre megszületett erősnek és egészségesnek a nagybátyám. Nyolc évig volt egyetlenke, aztán húga született, ő lett a nővéremnek és nekem az édesanyám. Boldog békeidők voltak azok, mármint azok az idők, amikor a gyerekek cseperedtek – így szokta mesélni a nagyanyám –, igaz, hogy az a fajta Abbázias és Karlovy-Varys gyerekjómód, ami a Miska-fivéremmel nekünk még megvolt, az anyémeknek egészen odaveszett, de hát nem is hiányolta senki, tényleg, igazán nem. Legföljebb ő, mármint a mama, de csak egy egészen kicsit, ám amikor megkapta az édesanyjától, mármint a mama saját édesanyjától, a Perczel Annától a gyöngyház-nyelű szemzőkését, akkortól már ő sem.

A segítségével csoda rózsakertet varázsolt Pillehegyen maga köré, meg más kertjébe is, aki elhívta, hogy gyere, Juli, itt ez a vadrózsató, szemeznél-e bele nekem is tearózsát, meg a többiből is, legfőképpen a kerek kút melletti bordóbársonyosból, mert tán az a legszebb.

Szóval boldog békeidőben cseperedtek a gyerekek – szokta mesélni nagyanyám –, szerényebben éltünk ugyan, bár édesapám földosztásától eltekintve igazából nem volt vagyonesztés, de hát a világon átrobogó gazdasági válság szele azokat is elérte, akik még egyáltalán nem kapitalizálódtak. Nemcsak a bankrendszer omlott össze, hanem az ipari termelés is térdre rogyott, minálunk meg egyik évről a másikra ugyanannyi terményt fele annyiért tudtunk eladni. A bajhoz hozzácsapódott a fasiszta törekvések megerősödése is, a bajból való kilábaláshoz pedig egy újabb háború.

Épp akkorra nőtte ki magát a fiam – mesélte a mama (ezt én is állíthatom, pontosan két centi híján két méteresre nőtte ki magát) amikor besorozták, amikor Kárpát-Ukrajnát Magyarországhoz csatolták. Nagy volt a baj, mert önkéntesként soroztatta magát, hiába volt, hogy később, amikor már elfogyott a lelkesedés, kérte, folyamodjék valami ürüggyel haza; s a mama ment is mindenfelé intézni a folyamodványt, de már nem lehetett tenni semmit. Az első háborút, mint feleség aggódta végig, a másodikat meg, ráadásul fogságostól, mint anya kellett végigaggódnia. Persze, később a lányát is féltette a kulákos, végrehajtós világban, az apámat meg az 56-os forradalmat követő börtön és kapcsolódó miegymás miatt...

Mindezek tetejébe derűs maradt, igazán, és a kertjében egyre csak virágoztatta az újabbnál újabb színű rózsákat.

DULAVICS DÓRA

ANGYALIAN DRÁGA HANGOK

A, mindenek felett első,
mely a belső,
legmélyebb vágyak hangja;
élő húsba magát belemarja,
mint vérszomjas vadállat.

D, a szívemnek drága hang,
hiányodtól pang
testem, lelkem tengere.
Te vagy bánatom ketrece,
a szintiszta varázslat.

H, a semmi vagy, egyedül néma,
más mellett tündökölsz néha,
de magad nem lehetsz egész.
Rálelni helyedre nehéz,
de majd rájössz, hogy már
régen megtaláltad.

SMIDRÓCZKI ANIKÓ

A „BÖLCSESSÉGGKERESÉS HANGJAI”

I! – iránytű, mely megmutatja utadat

S! – kanyargós, meglepetésekkel teli, kiszámíthatatlan út

V! – választás, döntéshelyzet, útelágazás

H! – híd, mely összeköt világokat, kapcsolat ember és ember között

C! – csillagos eget beragyogó holdfény, az esti égbolt lámpása

Ó! örök körforgás, glória, végtelenbe húzó örvény

KELE ENIKŐ

HA „MOST” VAGYOK

(Márai Sándor: *Ég és föld c. kötete nyomán*)

„Látod, így jön majd az öregség, udvariasan. (...) Nem dráma az öregség, ne félj. Egy napon hírt kapsz, ennyi az egész. Felnézel a munkából és az életből, szórakozottan, s aztán készségesen mondod: "Igen, igen. Meg kell öregedni. Egy pillanat még, valamit akartam... Mit is? Igen, élni. Tudom, most már késő. Mehetünk."

Rohan a vonat, sürgeti a menetrend, s mi rohanunk, hogy le ne késsük, időben megérkezzünk. Rohanunk, hogy átérjünk a zebrán, noha a zöld már igen sűrűn pislog; a munkahelyre, mert voltunk olyan gyengék, és elvesztünk egy percre a kávé fekete zamatában – bár a rohanásunk miatt inkább az instant ébresztőt választjuk, hogy a koffeincsóktól a bennünk motoszkáló félálom minél gyorsabban kiröppenjen.

Rohanunk a bevásárlásnál, lábunk ideges mozgása adja mindenki tudtára türelmetlenségünket. Rohanunk a beszédben, felfogásképtelen gyorsasággal pörgetjük a nyelvünket... – És rohanunk a kikapcsolódásban: szemünket forgatjuk, ha beúszik egy reklámhirdetés a Youtube-videó vagy egy film nézése közben. Rohannak az információk, s néha úgy érezzük, hogy nem vagyunk képesek felvenni a lépést.

Lemaradunk.

A rohanás következménye a türelmetlenség. Késében vagyunk, de épp behajtottunk egy dugóba; belevágunk egymás szavába, mert képtelenek vagyunk kivárni, hogy beszélgetőpartnerünk befejezze a gondolatmenetét; türelmetlenek vagyunk, ha nem tölt be azonnal egy webes felület. Túl sok mindent szeretnénk csinálni, és úgy érezzük, nem jut nekünk elég idő.

De néha, rohanásuk kellős közepette, mikor gondolataink ezer helyre cikáznak, úgy érezzük, hogy szükségünk van egy kis időre. Idő a pihenésre, a beszélgetésre, a nevetésre, a sírásra. Idő – saját magunkra.

Néha arra gondolunk, hogy valójában csak mi állunk egy helyben, és az élet rohan el mellettünk. Annyira megrögzötten cselekszünk, mert szeretnénk „elérni a céljainkat”, hogy közben elfelejtünk élni.

Elfelejtjük, hogy néha nem kell gondolatban előrébb járni, mint ahol tesszünk van éppen. Hogy néha ne a fejjel, hanem a szívvel döntsünk.

Nem hajolunk a kávéköd fölé, hogy orrunk megillatozza.
Nem élvezzük a nap meleg simogatását a bőrünkön.
Nem mosolygunk rá egy régi ismerősre.
Nem nevetünk szívből.
Nem élvezzük a madarak trillázást.
Nem merülünk el egy táj festői szépségében.
Nem vesszük észre az egységet az absztraktban.

Életünk végéhez közeledve hogyan fogunk vajon visszaemlékezni az elmúlt évekre? Homályos tekintetünkkel hogyan fogjuk látni magunkat?

Tudunk mesélni kacagva vagy sírásra görbülő szájjal? Büszkén fogjuk vállalni a múlt tetteit, érezni kezünk alatt a ruhánk anyagát, orrunkban a kesernyés aromát, hallani az elsodródott társak hangját?

Merjünk hibázni és hibáinkból tanulni; egyéniséggé, de kicsit bolonddá is válni; felnőtt fejjel úgy ugrálni-sikongatni, mint egy kisgyermek.

Élvezzük ki a pillanatokot, mert a „kis dolgok” sokkal többet érnek, mint bármilyen felszínes gesztus.

Ne csak mosogassuk el a koszos edényt, de érezzük is a víz melegét; ha esik az eső, szívjuk be frissítő illatát; ne úgy álljunk a dolgokhoz, hogy „majd, ha ezt befejeztem, ráérek pihenni”, mert mire feleszmélünk, már nem jut időnk szabadnak lenni – használjuk ki az élénk topanó lehetőségeket.

Ahogy telik az idő, úgy változunk mi is. Lehet, hogy észre sem vesszük, de szépen, lassan gondolkodás módunk, hozzáállásunk megváltozik. Ami korábban idegesített, arra később legyintünk.

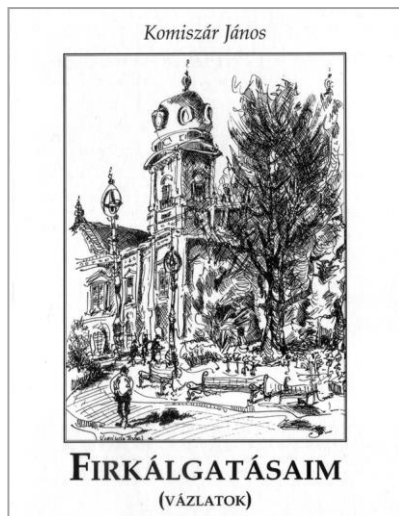
Éljünk úgy, ahogy Márai tanácsolta *Az élvező* című prózai epigrammájában, ahol az élet adta lehetőségekről szól az író.

Egy idős férfi a halálba sétál, miközben az őt kísérő ápolónak ecseteli az életét. Büszke az eltelt évekre, a megélt kalandokra, semmit sem bán, teljes életet élt, boldog – és úgy néz szembe a halállal, hogy szinte már nem is érdeklő, hogy mi lesz, ha nem lesz...

Mindig fontosabb a kérdés: mi lesz, ha most *ilyen* vagy *olyan* vagyok.

GRAFIKAI TANULMÁNYOK KIS KÖNYVE

Arany Lajos bevezető ráhangolásával látott napvilágot 2020 novemberében Komiszár János újabb, zsebbe való kis albuma, a *Firkálgatásaim*. A borítóképekkel együtt összesen 114 grafikai vázlatot közreadó kötet munkái – Arany Lajos szavaival: „lényegérzékeltető rajzok” – egyúttal a lélekérzékeltető stációknak pontos kifejezései. Grafikai napló, mely a természeti és épített környezet bemutatásával betekintést ad a művész lelki környezetébe is.

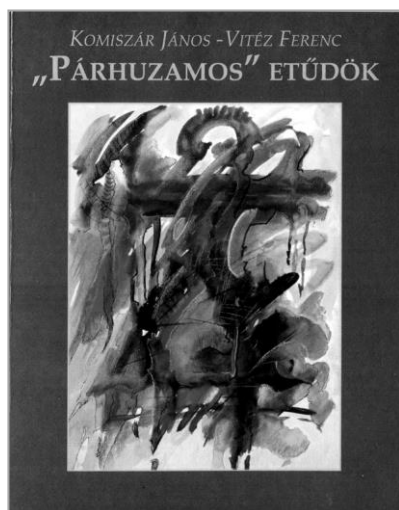

„PÁRHUZAMOS” ETŰDÖK – KETTŐS KÖNYV AZ EGYENESEKRŐL

Komiszár János 43 absztrakt festményéhez írtam ugyanennyi új verset. A kötet a fenti könyvvel együtt jelent meg, de a műhelytitkok szintén izgalmasak lehetnek.

Cs. Tóth János „*Részek és egészek*” c. bevezetője szerint „a keresés, az emlékezés, a teremtés karmatikus folyamatában született képzőművészeti kompozíciókat és irodalmi műveket találunk e kötetben”. A tudattalan összekötése a tudattal mind a két alkotó számára mérvadó: a test és a lélek egymásban gyökerező egységére hívják fel a figyelmet, mindig a belső erők mozgósítását szeretnék elérni.

Először a képek jöttek létre – utal rá Cs. Tóth János is –, és azután születtek a versek. Én ezt az „azután” éltem át a „most” intenzív élményeként, négy nap alatt 43 verset írva. S elfáradva benne...

TORONYNAPLÓ

(2020. augusztus 01.)

A visszaváltozás fájdalma

Rendhagyó módon egy tárcanovella áll a „napló” élén. Ennek rövidített (illetve az előzetes) változata megjelent a *Reformátusok Lapja* „Gondolatok” rovatában, és éppen az augusztus 20. utáni számban, *A visszaváltozás fájdalma* címmel. Mint az írásból kiderül: nem gondoltam semmi ünnepire, sokkal inkább az ünnepit támadó rovarlét (így Franz Kafka emblematisus műve) kínálta föl a példát. Hogy ennek mégis lehet-e köze a nemzeti ünnepel együtt járó önazonossághoz, illetve a kereséshez, az értékek fölmutatásához-fölmutatásához, azt döntse el, aki olvassa.

A VISSZAVÁLTOZÁS

A férfi kinyújtóztatta a testét. Bizsergést érzett a háta közepén, ott, ahol előtte a gerince volt – azt izgatják a lepedő izzadtságba gyűrődött korcai. Háborgó álma miatt még az sem tűnt föl, hogy hirtelen minden nyirkos lett alatta.

Álarcos pestisdoktorok járták körbe a házakat. Hozzá is berontottak, és szenttelenül közölték, hogy itt a világ vége. Éjjelente kulcsra zárta az ajtaját, mégis meglepték az álarcosok. „A világ végén mindenkinek számot kell adni elmulasztott cselekedeteiről” – mondták.

Az órködő és éber Gregorius a láthatatlan sárkányra gondolt. Még jobban izzadt, mert kétségbe esett. Hosszan harcolt, ám nem emlékezett, hogy ki volt a győztes. Fölrémlett előtte a halál (valamikor elveszített egy csatát, mert elaludt), és most is a saját éberségének hiánya miatt érezte a fájdalmat.

Fölébredt.

Nem tudta, hogy mi történt. Hogy ki volt előtte.

Az emlékezetkiesésnél is jobban megrémítette azonban, hogy a mozgását nehezen tudja irányítani. Próbált felülni az ágyon. S míg arra gondolt, hogy nem volt elég éber (hiszen miközben aludt, valami „jövátéhetetlen” történt), gondolatai megakadtak a mozdulatnál.

Majd elkezdte érezni kezét és lábát, az erei másképp lüktettek, szűrő csápszórzete helyett a sörtehaját simogatta.

Körbenézett a szobában. A tükör nem volt letakarva.

A férfi zsibbadt vállait és cipőért sóhajtó lábát tapogatta. Nem szerette a tükröket, kedvelte viszont az ablakokat. Mindkét oldalról lehet nézni (kintről be és bentről ki); lehet fekete vagy fehér az a meg nem nevezhető „valami”, és lehet magas vagy alacsony, nemes vagy nemtelen. – Nem a dolog határozza meg ugyanis önmagát, hanem az ablak és a néző.

Azóta nem szerette a tükröt, hogy az a „bizonyos dolog” megtörtént.

Senki nem értette, ám mindenki beszélt róla. Például egy Kafka nevű író az ő kálváriájából kovácsolt sikert. Ez először fölhergelte a férfit. A szereplő ugyan Gregor Samsa volt, a történet azonban egyértelműen róla szólt.

Mit képzelsz ez a Kafka? – Nem ő változott át, nem neki kellett újraértelmezni addigi életét; nem neki kellett tapadókorongjaival kifejezni ragaszkodását egy megmagyarázhatatlan állapothoz, mentegetőzni a többiek előtt az édesen ragadós, különös váladékai vagy hirtelen hangulatváltozásai miatt!

Gregor Samsa még most is él...

Nem tudta, hogy miért történt mindez. Példát statuálnak vele? Hiszen az ember úgysem változik, csak a körülmények teszik ilyené vagy olyaná?

Végzetes hiba történt; és most már mindegy a Teremtő számára is, hogy valaki ember vagy féreg-e?

Gregorius viszketése egyre elviselhetetlenebb volt, mégis az bosszantotta legjobban, hogy senki nem vette észre az átváltozását. Azt sem veszik észre, hogy ember lett belőle: gerince és haja van; hogy az ujjjaival tapogat, hogy a lelkével érez, hogy bőrén simítja el a fényt?

Újjászületett – de nem volt egészen boldog. Ehhez még az is kellett volna, hogy a gyilkos Részek megszűnjenek. Magából kiirtotta mindet, ám az ördög nem hagyta elpusztulni egyiket sem.

Bánatában arra gondolt, hogy fölveszi régi ruháit, elmegy a régi helyekre, találkozik a régi ismerősökkel. S mert jólesik: sír a vállukon.

Elindult a lépcsőn.

Kezdetben furcsának tűnt a járás, de hamar megszokta. – Volt valamilyen emléke arról, hogyan tegye a jobb lábát a bal mellé.

Az utcára lépve azonban sokkoló látvány fogadta: emberek helyett ezernyi bogárszerű lény. Mindegyik egy tükröt tartott maga előtt.

„Milyen szép vagyok! Mennyire tökéletes vagyok!”

„Én vagyok az élet, nem számít semmi más!”

„Halhatatlan vagyok! Én vagyok az Isten!”

Ilyen szövegeket tüvöltött a vedlésre kész bogártömeg, mely saját vedlését nem halálként, hanem újjászületésként élte meg.

Mielőtt Gregorius (Samsa) visszamenekült volna lakásába, körbevették őt a káosz-lények. A férfi azt gondolta, hogy a káosz mindjárt bekebelezi. Neki is együtt kell menetelnie a „Tökéletes vagyok és halhatatlan vagyok, az Isten vagyok” jelszavát üvöltő tömeggel.

Az ördögi lények azonban nem akarták azonnal elpusztítani. Az öldöklés helyett körberöhögték és megalázták. Vigyorogva törték szét rajta az ő valódi arcát és lényét visszamutatató tükröket.

Hogy mi történt utána?

Cellájában készített naplójába Kafka nem írt róla mást, csak annyit, hogy „Krisztus – egy villanás”.

Gregorius gerinc fölötti forró bizsergése nem múlt el.

Már csak arra kell ügyelnie, hogy egyenes maradjon. S életben maradjon. Ezért imádkozik minden reggel és este. Arra gondolt és abban reménykedett, a visszaváltozás fájdalmából így lesz a változás szépsége.

S ebbe akár már érdemes belehalni is.

VITÉZ FERENC KÖVEK KOMPOZÍCIÓJA
AZ „ÁTVÁLTOZÁSOK” SOROZATBÓL

(2020. augusztus 06.)

Hogyan ne keverjük össze az alkotást a politikával

Egy hosszabb levélváltásból idézek alább, tanulságképpen vagy arra vonatkozóan, hogy lehet-e az ember „független” alkotó, miközben határozottnak gondolt értékelvei vannak, melyek szükségszerűen sorolják őt egyik vagy a másik oldalhoz.

„Kedves Feri! A Néző • Pontnak van köze a politikai értékrendedhez? Vagy a művészetek iránti elkötelezettségedet elvonatkoztatod a politikai nézőponttól? (Elvi kérdés, de nekem fontos.)”

Erre az alábbiakat válaszoltam:

„Kedves (... [itt az illető neve áll]), a kérdés nehezen értelmezhető. A politikai értékrendem magánügy. Az ideológia értékrend azonban már közügy is, én pedig vállaltan konzervatív keresztény vagyok. A kultúra és művészet elsősorban esztétikai Kompozíció. Mint ilyen: a megalkotottságon túl a Jó és a Szép mellett áll – elvileg az igaz mellett is, de az Igazság Istennél van és Jézus által. Hírlapi esszéimben az értékfeltés költözik irodalmi példákba (a Magyar Hírlap mellett rendszeresen írok a Reformátusok Lapjába) – a Néző • Pontban az értékőrzés és értékteremtés dominál. Így vagyok Egy. (Amúgy pedig költségeim felét az Előfizetők állják, a másik felét én. Gondolom, van fogalmad arról, hogy ez mennyibe kerül nekem...) Ha ezért a függetlenséget keresi bárki, azt – főleg mostanában, a hamisnak tetsző körítések, a szivárványos logók, a „nincs másik” vagy „van másik” helyett a Néző • Pontban találja meg. Én felelek érte, s annak tartalma csupán éntőlem nem független! (Mondhatnám, ez a klasszikus liberális mintája, mely elvászthatatlan volt egykor a nemzeti elvtől és az eredetiségtől.) Megírtam saját Trianon-verseimet is... – de szerinted az Uzonyi Ferenc képeit kísérő verseimben, melyekből már vagy százat közöltem, kell bármilyen politikát is keresni? Vagy Weöres Sándor-kultuszomban s a többi klasszikus nagyokhoz kapcsoló viszonyomban?! Vendégszerzőim közt nem-konzervatívokat is szoktam közölni, mikor fölfedezek bennük valamilyen, számomra is érvényes esztétikumot. Az én 'politikám' az önazonosság megtalálása-megteremtése felé törekszik. Ez a liberálisoknak már akkor sem tetszett, amikor még azt sem tudtam, hogy konzervatív vagyok. Feljük most is kenyérral dobok vissza, s nem tehetek róla, ha a kenyérbélbe néha belekerülnek megkövesedett könnyeim is...”

Utólag csak annyi kívánczik ide: soha nem gondoltam volna, hogy valaki attól teszi függővé, támogatja-e az alkotást, hogy az alkotás támogatja-e az ő politikáját.

(2020. augusztus 31.)

A „nyaralás” vége

Az ideai nyaralási szezon (egyéni és közösségi érdekek között ingadozva, az egyéni érdeket háttérbe szorítva is) a félelem és a racionalitás újragondolására készítette. Az otthon-maradás után „ittthon” maradtam. Lillafüredre utaztunk.

Nem szereztem újabb „pipát” a soha el nem készült bakancslistámon, s bár korábban sem a teljesítendő „feladat” számított az utazási célválasztáskor, csak megerősödött bennem a tudat, hogy a „világ helye” Magyarország. Az én világom, az én helyem, az egész világot Magyarországról látom, innen és benne képzelem el a jövőmet, ide és hozzá költ a múltam. Innen nézve létezik a világ is, bár elismerem, hogy másfelől nézve más a világ. Bármilyen szemüveget teszek föl, még egy szivárványos fénytörésben is képes vagyok a feketét megkülönböztetni a fehértől (vagy Weöres Sándor nyomán a sötétet a világostól).

S mielőtt bárki azzal vádolna, hogy hiányoznak a „világpolgári” élményeim, és csak azért beszélek a hazámról, mert nem ismerek mást, szükséges egy-két országot felsorolnom az elmúlt harminc év „élményeiből”.

Romániában nem jártam, csak a románosított Erdélyben, de ott többször is. Nagyváradon hiába próbáltam a magyar helyett franciául útbaigazítást kérni, kiderült: a franciát nem tudják, hiába sorolják hozzájuk magukat, és a magyart nem akarják megismerni. A szatmárnémetiek szinte mind magyarul beszéltek, Nagybányán azonban már a tagadás nyomait éreztem (jelzőikre sem ismertem rá, a festői örökséget követve).

Amikor Felvidéken magyarul rendeltünk sört – igaz, ez még a 2000-es évek elején volt –, utoljára szolgáltak ki minket, ímmel-ámmal és félreérthetetlen arckifejezéssel; ám Lengyelországgal és Bulgáriával nem akadt gondom (ha utóbbi turistaelvét feledem, miszerint a tenger elfedi a tengernyi hiányosságot). A csehekkel még „csehslavák” voltukban találkoztam Prágában, de akkor is azt éreztem, hogy a szlovákokkal ők is csehül állnak (mert a „testvérség” néha csak a testiségben, és nem a vérségben fejeződik ki).

Ugyan a katalán tengerpart nem engedett betekintést a spanyol habitusba (a katalánok már a '90-es években is azt mondták, hogy mások, mint a spanyolok); és nem tudtam meg Belgiumban, hogy milyenek a belgák, mert (a vicc igaz voltát tanúsítva) csak flamandokkal és vallonokkal találkoztam. Az osztrákokról sem tudtam kideríteni, hogy miért nem németek (illetve, hogy Hitler miért nem osztrák...), s hogy az osztrákok vajon miért lúdbőröznek, ha bele kell hallaniuk az ő történelmüket formáló erővonalakba a „magyar irányt” is; ennek ellenére turista-élményeim máig maradandóak.

Ilyenek a máltaiak is, noha ott éppen a szocialisták választási hadjárta folyt, amikor náluk jártam, viselkedésükben sem láttam túl sok nyomát a vallásuknak, viszont paleolitikus emlékeikre akkor is ráutalhatok majd, ha a szívük megkövesedik. Máltai emlékeim közül amúgy leginkább maradandó a Szieliába tett utazás. Taorminában Csontváryra gondoltam, s az Etna füstölgő csúcsai felé haladva arra, hogy bár egy „látványvulkán” tövében járok, a pusztítás is az újjászületés lehetőségét hordozza, magában.

Az általam legtöbbször látogatott két ország Franciaország és Olaszország. Rólik azért nem írok, mert a franciákhoz (bár francia szakot is végeztem), csak akkor mennék vissza, ha lassan nem válna az egész ország „no go” zónává, és ismét Európa szellemi elitjéhez tartoznának. Az olaszoknál pedig megvárnám az új választási eredményeket: hogy vajon azok lesznek-e ismét, akiket megszerettem...

Már az első járványhelyzet idején születő útmutatások is kifejezetten a hazai utazási célpontokat jelölték meg. Rövidebb lett ugyan az erre számítható idő, mert átrendeződtek a szabadságolási időszakok, ám pozitív mérlege van a hazai turizmusnak. Ehhez a pozitívumhoz, korlátozott anyagi tehetségem folytán, kevés összeggel tudtam hozzájárulni. A docensi fizetésem épp elég ahhoz, hogy függetlennek érezzem magam, viszont nyaralási lehetőségeimet illetően ne szárnyaljon túlságosan a fantáziám.

A nyaralásnak vége van, és szeptember elsejétől az én szabad választásaimnak is vége van. Az ellenzék a szabad választás lehetőségét már korábban elsíratta, egészen más okból. Például azért, mert nekik nem az számított, hogy az egyéni szabadság ne sértse a mások szabadságát, megfelelően arról, hogy az egyéni szabadság csak akkor áll mindenek s mindenki másé fölött, ha az egyén a közösség (a többség) érdekében képes lemondani az önzéséről.

Lillafüred lett számomra a 2020. év szimbóluma. Itthon nyaraltam, majdnem teljesen magyarok között, de amikor az István-barlangban rászóltam az előttem állóra, aki szintén magyar volt, hogy ő is tegye föl a maszkot, szinte még nekem kellett elnézést kérni az „arrogáciám” miatt (pedig akkor nem is döntött csúcsot a napi megbetegedések száma). Én éreztem kényelmetlenül magam, akárcsak a debreceni szabadtéri színpad teltházás Menopausa-előadásán. Mert rá mertem kérdezni a maszkra. Noha idiotának néztek, csak annyit tettem, hogy igyekeztem a fertőzés veszélyét egyharmadára csökkenteni. Maszkban néztem végig az amúgy igen szórakoztató előadást, míg körülöttem maszkok nélkül röhögött mindenki az álarctalan valóságon.

A nyaralásról még csak annyit akartam mondani, hogy jó volt Itthon.

(2020. szeptember 01.)

„Apja Lánya...”

Kisebbségi lányommal éppen most fejeztük be verseskötetének szerkesztését. S ha minden a kívánt rendben halad, lapzárta előtt már a szeptember végére tervezett könyv borítóját is közölni tudom. Apai és szerkesztői ajánlásomat közlöm alább, majd Kata néhány újabb versét. (A 102. számban jelzett előjegyzéseknek ugyan már lejárt a határideje, a megrendeléseket azonban szívesen fogadja a szerző.)

„Nehéz volna elfogulatlanul írni Kata lányom verseiről – ne is várja tőlem senki ezt! Inkább az élményt osztom meg, ami egy alkotó szülőben éled, ha látja, hogy alkotó gyerekek nőnek föl mellette.

Nagyobbik lányom, Anna, a *Boszi sulis* című, 60 oldalas mese-kisregénnyel búcsúzott el az általános iskola 4. osztályától; Kata pedig 2017-ben ajánlotta osztályfőnökének – Bartha Jánosné Ila néninek – az *Álom és valóság* című verseskötetét. Anna művészetek iránti érdeklődése megmaradt – de ma inkább fest; Kata viszont folyamatosan írja verseit, novelláival, versmegzenésítéssel s a képzőművészettel is sikeresen próbálkozik.

Lassan elérték őt a díjak is: a 2018-as „*Szabad a vers!*” pályázaton – az 5. osztályos produkció szerzőjeként – a kiemelték közé került; 2019 végén, a Dóczy-gimnázium diákjaként, megosztott első díjas lett a Debreceni Református Hittudományi Egyetem novellairó pályázatán; 2020 tavaszán pedig a Kossuth Rádió „*Otthon-versek*” pályázatán az amatőr kategória öt legjobb szerzőjének egyike és az Anyanyelvápolók Szövetsége különdíjasa lett. A pályázati versek (a *Tündöklő mesékben...* és az *Órák*) szerepelnek az új versek válogatásában.

Egy tizennégy éves gyermekköltő esetében kicsit különösnek tűnhet, ha válogatott és újabb versekről beszélünk, mégis erről van szó: az első kötetből 20 művét emeltük ki, melyek után 30 új költeményt közöl ez a gyűjtemény. Noha én vagyok a szerkesztő, az apa tiszteletben tartja a Lánya akaratát, önálló költői attitűdjét, a szerző szelektálását, olykor meglepően érett önkritikáját.

Így maradt ki Kata legelső verse, amelyet mégis felidézek itt – két okból. Az első a téma. Mert miért is foglalkozik egy első osztályos gyerek a halállal?! Nagypapája (az apám, „Feri papa”) halála és temetése volt az „ihlető”. A nyitott sírba homokörököket és virágokat, mások pedig köveket dobnak. Kata ezt a verset dobta a sírba (2014. február 13-án), amit előtte én lemásoltam magamnak:

A Halál

Lassú és halk.
Várható és mar.
Nem tudjuk, ki ő.
Ő a jövőendő.
Halál idő.

Ugye fogalmunk sincs, hogy mi rejtőzhet egy hét éves gyerek lelkében? Honnan kapja azt a Tudást és bölcsességet, amit ez a néhány rövid sor kifejez? Például azt az egzisztenciális „élményt”, hogy itt állok, szemben a várhatóval (a halállal), és átértékelődik a jövő...? Az ilyen sorokat nem hét, hanem hetvenévesen szokták megírni. Ha elolvassák az *Álom és valóság* válogatását – s még inkább az újabb verseket –, érezni fogják az „öreg” lelket a fiatal testben. (Az „öreg” itt persze azt jelenti, hogy „érett”, hogy „ősemlekeiben” valami – a saját létezésén is túlmutató – tapasztalat munkál.) És ez a második ok.

Bevallom, néha meg is rettenek a lányom verseitől – mire Ő megnyugtat, hogy nem boldogtalan. Okkal reméli ezt az apa, akinek a saját boldogságán is túlmutat a gyermekei boldogsága és boldogulása.

Tanítgatom persze, formára és ritmusra, ajánlok neki olvasnivalókat, gyakran beszélgetünk a Versek „logikájáról”, meg Weöres Sándorról is, aki nem törődött a hétköznapi logikával. Azt hiszem, jól elbeszélgetnének ők ketten (vagy már „beszélgetnek” is), én pedig hallgatnám őket, és igyekeznék tanulni valamit tőlük.

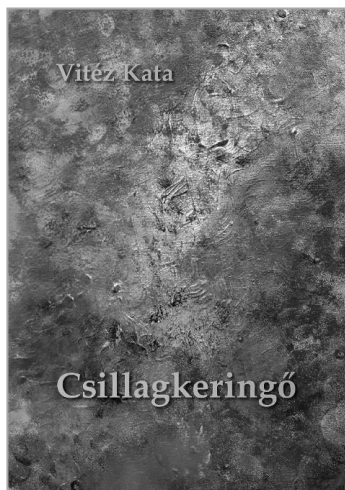
**A Szerző és a Kiadó köszönetet mond
a kötet kiadásához nyújtott segítségért
Kapusi-Rentka Juditnak,
ifj. Kapusi Józsefnek
és a Kapitális Kft.-nek!**

VITÉZ KATA: CSILLAGKERINGŐ

(Válogatott és új versek)

A borítót – Kubinyi Krisztina festményeinek felhasználásával Timár Tamás készítette

Néző Pont Kiadás, Debrecen, 2020., 80. old.

VITÉZ KATA verseiből

CSILLAGKERINGŐ

Kering a vérben az atom,
abban kering a tétlen lét.
Az Ő vére kering bennem –
enyém a bűn s Ővé a fény.

Kering a föld körbe-körbe,
zúgnak benne a tengerek.
Elfolytak a messi a felhők –
s benne sodródnak az emberek.

(2020. május)

TENGER-ÉG

A tengerszín kék ég mellé
óvatosan huppanok.
Onnan várom a nagy esőt,
és könnyekbe fulladok.

Nem ülhetnék máshová, csak
a tenger-éghez közel.
Hadd lehessen én is felhő,
kit a csillagfény ölel.

Tengerszínű kék egek,
csillognak a hajnalok.
Érzem én, hogy mégis itt
vannak most az angyalok.

A BOLDOGSÁGRÓL

(...)
Csak boldog akarok lenni.
Érezni mézvirág illatot,
fellegek alatt suhanni;
s pehelykönnyen elporladok.

(...)
Csak boldognak lenni végre
volna jó, mint a nyári szél.
Mosolykarcok édes vére
csordogálna felfelé.

(...)
Boldogságban megfürödni
vajon milyen érzés lehet?

Tényleg olyan, mint amikor
a Mennyekben nevezhetek?

(...)
A Boldogságot keresni,
kutatni utána folyton... –
Nem az igazi öröm ez,
csak fájó seb lesz a folton.

(...)
Hát van-e boldogság? – kérdem.
Vagy ez is csak ócska szép?
Meglelem, pillantom, s érzem:
a boldogság az, mi szertetéj.

(2020. június)

PARKETTA-TÁNC

Szemed szemembe úgy tekint,
hogy kezet derékra fonva már
a báb-tánc, kopott cipőben,
zenére billenve egybejár.

Lobbanó szoknyák lányai
cinkelt kártyavárban élnek,
dülöngő zenében aztán
egy pillanatra földhöz érnek.

Pördülés után egy lassú,
keresztbe font kéz a kézben,
s felhőbe veszve emlék
nyilallik föl az ébredésben.

Szemem szemedbe úgy tekint,
hogy kezet derékra fonni már,
táncoló szívünkben végül
e pergető is körbejár.

(2020. július)

SZERELEM?

Ha a szerelem jön szóba,
mindig én leszek az.
aki csendben marad.

Mert szerintem csak szeretni
lehet eszméletlenül –
szerelmesnek lenni meg
akárhogy lehet.

(2020. augusztus)

(2020. szeptember 14.)

„Utószó és ajánlás” – Bartha Jánosné Vitéz Katáról

Óriási szerencse egy pedagógus életében, ha egyszer a pályafutása alatt sikerül egy ilyen kivételes tehetséget kísérni az útján, mint Kata.

Kata kicsit az enyém is. Nemcsak azért, mert osztályfőnöke lehettem két éven keresztül, de azért is, mert több szállal kapcsolodom hozzá. Hallgatóként tanítottam az édesanyját, édesapja pedig a kollégám.

Tudtam, hogy Kata nem mindennapi egyéniség, de igazán akkor csillogtatta meg magát, amikor már nap, mint nap találkoztunk. Ebben az időszakban kelet-

keztek az első kötetének a versei. Hamar rájöttem, hogy mekkora felelősség kezemben tartani egy gyémántot.

Tehetségfejlesztő tanár is vagyok. Sokat tanultam a tehetség felismeréséről, az értük vállalt felelősségről. (Elméletben azért ez sokkal könnyebb. Amikor viszont a valóságban kell okosan segíteni – ez nem is olyan egyszerű.)

Követelni tőle, de tisztelni a szuverenitását. Formálni, de meghagyni a senkihez nem hasonlítható személyiségét. Megkövetelni tőle a tananyagot, mert vannak iskolai követelmények, de megfelelő időben engedni, hogy szabadon szárnyaljon. – Napirenden levő feladataim voltak ezek.

Mindez azonban semmisség, hiszen Kata rendkívül szerethető személyiség.

Ha valaki nem tudja, kiről van szó, csak azt látja, hogy egy mindenkivel törődő, osztályában népszerű, a tanárok számára könnyen kezelhető, igen érdeklődő, értelmes diák.

Belül azonban igen érzékeny, sérülékeny, mint minden alkotó ember. Mindig féltettem, és féltem is ettől. Szent-Györgyi Albert mondta: *„Van egy téveszme, hogy a lángelmét nem lehet elnyomni, az utat tör magának. Csodát tör utat! Nincs könnyebb dolog, mint egy lángelmét elnyomni, mert az nagyon érzékeny. Azt úgy el lehet fűjni és taposni, mintha ott sem lett volna.”*

Ezt tudván, igyekeztem óvni Katát. Lehetőséget adni az alkotásra akkor, amikor jött az ihlet.

Bevallom, szerettem volna elkapni, tanúja lenni az alkotási folyamatnak, de annyira könnyedén – szinte észrevétlenül – született meg egy-egy vers, hogy bele sem tudtam élni magam, hogy egy alkotás létrejöttének a szemlélője vagyok.

Az is jellemző Katára, hogy nagyon sokszor a matematika óra ösztönözte a versírásra. Éppen ezért a füzetében a matematikai műveletek között versek, vers-töredékek bújtak meg.

Egy történetet is el kell mesélnem ezzel kapcsolatban.

A gyakorlóiskolában viszonylag keveset vagyunk egyedül az osztállyal. Mindig van hospitáló vagy éppen a tanítási gyakorlatát teljesítő hallgatónk. Nem ritka a sok vendég előtt zajló bemutató óra sem.

Épp egy ilyen alkalommal történt. Benne voltunk a matematikai probléma megoldásában, mikor Kata jelentkezett. Nagy örömmel szólítottam föl, mire ő közölte, hogy írt egy verset...

Semmi gond, ilyenkor mindig meg szoktuk hallgatni; büszkék vagyunk rá, nem mindenki mondhatja el, hogy osztálytársa egy igazi költő. Az osztály ehhez már hozzáédződött, és egy csöppet sem zavarta meg őket. A vendégeknek kicsit furcsa volt ugyan, látták azonban, hogy a matematika óra zökkenőmentesen folyik tovább.

Igen ám, de Kata újra jelentkezett...

Ekkor már valóban azt hittem, hogy beszippantotta a matematikai világa. Ő viszont arról tájékoztatott, hogy elkészült egy második versszakkal is. Természetesen azt is meghallgattuk, örültünk, folytattuk az órát.

Ebben a 45 percben Kata és az osztály egy párhuzamos dimenzióban létezett, mert míg mi, a hétköznapi emberek, megküzdöttünk a matematikával, ő öt versszakot alkotott. Sokszor gondolkodtam el rajta, hogy talán ezzel tudtuk leginkább segíteni őt. Amikor jött az ihlet, hagytuk, hogy tegye, amit szeretne.

És ez nem jelentette azt, hogy nem tudott más iránt érdeklődni. Egy alkotó embert minden érdekel, mindent meg akar érteni. (A matematikai érdeklődéséről is csak annyit, hogy az egyik legérdekesebb ppt-t ő készítette a Fibonacci-számsorról, és megtanult minden tananyagot.)

Rilke írta valahol: „*Rettenetes, hogy a tények miatt sose tudhatjuk meg a valóságot.*” Talán ezért kell verseket olvasnunk!

Én nagyon sok Kata-verset szeretnék még olvasni, és azt is szeretném, ha mások is megismernék költészetének a varázsát!

Bartha Jánosné (Ila néni)

„CSILLAGKERINGŐ” – MÁSKÉPP

*Rendhagyó ciklus Kubinyi Krisztina
Vitéz Kata verseihez festett képei nyomán*

(1. Most már végképp...)

Most már végképp nem tudom,
milyen szín lehet a kék, s milyen
boldogságba nőhet szét e szín
a ragyogó semmiben;
s hogy a semmi mennyi boldog
„*lenni kéne*” szép vágyat áraszt;
még ha fáradt is a homlok,
és nem látja vissza önmagát
a földi kék az égiben.

És a csillagok hogyan szegődnek
sorsunk mellé, mint az alakjukat
folyton megváltoztató
hajnali dombok...;

és most már azt sem tudom,
hogy léteznek-e még a fölfeslett
ruhánkat az égi vággyal összeöltő
gyönyörű gombok.

(2. Végképp a csillagok...)

Végképp a csillagok foglya lettem,
pedig korábban nem is érdekeltek,
csak a *távolságok* – most viszont
a *messziség* emészt, egészen addig,
amíg nem változom át magam is
egy messziből jövő csillag-fogollyá.

(3. Kék és arany / 1.)

A kék és az arany:
a tisztaság, a büszkeség.
A tárgy és az alany:
az álmod vágyó szürke ég.

Az állítmány itt a „vágy” –
és a lomha jelző.
Aranyba úszva át:
egy kékbe foszló felhő.

(4. Kék és arany / 2.)

Az aranyhorizont alatt
csupa színtelen felismerés
a fákról.

Az aranyhorizont fölött
csupa színes dallam szállna
föl az ágról

*(Jó volna valaki, aki nem
feledkezett el a csillagokról,
sem a csillagokhoz el nem
jutó, röpködő földi vágyról...)*

(5. Zöld és kék / 1.)

Zöld erdőben jártam,
kék ibolyát láttam...
Én voltam az erdő –
a virágról meg azt hittem:
ő az erdő sikolya.

(6. Zöld és kék / 2.)

Egy kék folyosón
indultam el,
mi közben zölddé
változott.

Boldogságom a remény
titkos barlangjában
végül engem is
elátkozott.

S fölöttem folyton táncolt
egy csillag.

(7. Zöld, kék, arany...)

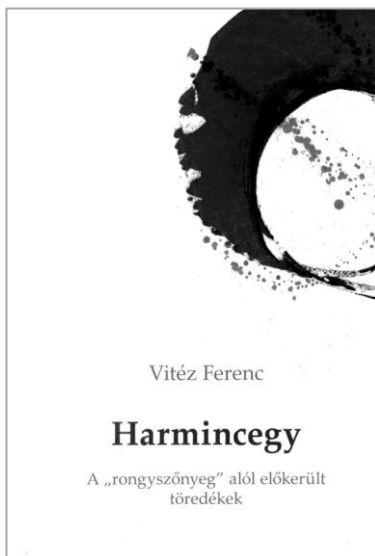
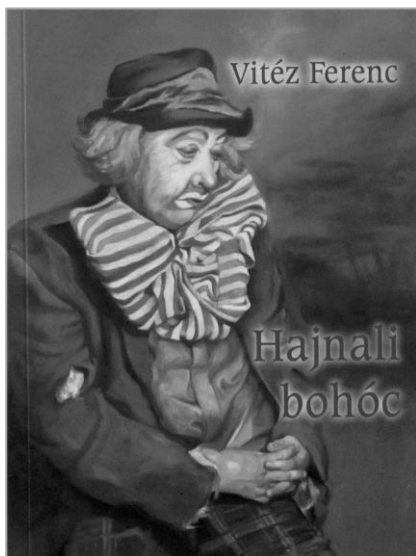
Zöld és kék.
Arany és arány.
Az ismeretlen csillag-
rendszerekbe szótt magány.

Zöld, kék, arany:
a teljesség
színe és fonákja.
Nem lehet más, csak
te lehetsz e színek égi mása.

KUBINYI KRISZTINA FESTMÉNYE VITÉZ KATA
VERSESKÖTETÉNEK HÁTSÓ BORÍTÓJÁN)

KÉT ÚJ KÖTET JELENT MEG A NÉZŐ • PONT KIADÁSÁBAN. A HAJNALI BOHÓC (ELŐFIZETŐI AJÁNDÉKKÖTET TOVÁBBI PÉLDÁNYAI 1.200 FT.), A HARMINCEGY C., WEÖRES SÁNDOR EMLÉKÉRE KIADOTT 432 „JÁTÉKVERSET” KÖZREADÓ KÖTET 1.900 FT. ÁRON RENDELHETŐ MEG!

DROZSNYIK ISTVÁN – ALIAS: DON QUIJOTE AZ EZREDFORDULÓN MINT KÉPZŐMŰVÉSZ

Drozsnyikot még a felesége is a vezetéknevén szólítja társaságban (társaságon kívül nem tudom, hogyan), mintegy jelezve, hogy ő „A” Drozsnyik, nem csupán személy, hanem fogalom és jelenség. Hogy éppen grafikus-, festő-, keramikus- vagy szobrászművész-e, esetleg videó-installációs performer (aki mínusz 10 fokban, udvarán a hóban, anyaszült meztelenül vörös festékkal keni be magát), azt nehéz volna eldönteni, leginkább mindegyik egyszerre. Néhány éve ismerem a miskolci alkotót, de nem Miskolcra, hanem Hajdúböszörményből, a Hajdúsági Nemzetközi Művésztelepről, s levelező kapcsolatba is kerültünk egymással. Legújabb verseskötetének lektora és ajánlója lehettem, hiszen elfelejtettem mondani, hogy Drozsnyik nemcsak képzőművész, hanem költő is, Dr. Ozsnyik, első kötete több mint húsz évvel ezelőtt, 1999-ben jelent meg, a negyedik pedig 2020-ban. A *Térdeplő időben* (a korábbi gyakorlatot követve) szokatlan vizuális megoldásokat kínál, és saját grafikáival egybeolvasva működik a befogadás. A könyvet a nyár végén kaptam meg tőle, ajánlással az élen, s mellette egy, a Hungart által gondozott keménytáblás monográfiát is, Wehner Tibor munkáját, mintegy megelőlegezve a jövő év jubileumát. Hiszen 2021-ben már 70 éves lesz Drozsnyik, akit leginkább egy bölcs öreg és egy csintalan kamasz, egy viccelődő filozófus és egy ösztönös zseni, egy szigorú kritikus és egy végtelenül jószívú ember genetikus ötvözeteként tudnék leírni annak, aki nem ismeri. Igazi lovag, azaz „vitéz” – talán ez is összeköt bennünket –, noha az emberi alázat és művészi büszkeség disszonanciája néha az érvényesülés útjait megnehezíti; másrészt a megjelenésében s attitűdjében is van valami Don Quijote-i lovag-hajlam, például, hogy hajlamos a szelalmokkal hadra kelni a saját illúzióinak (vagy képzeletének) szabadságáért.

EGY DROZSNYIK ISTVÁNT
JELLEMZŐ MÉRET
(AMIT GRAFIKÁBAN IS
MEG TUD ISMÉTELNI) –
VISZONYÍTÁSI ALAP
LEHET A MŰVE ELŐTT
MEGDÖBBENŐ EMBER...

ÉLET-MŰ–RÉS IX.
2015, MISKOLCI
GALÉRIA

Szóval, augusztus idusán Diósgyőrbe „kisvasutaztunk”, előtte mondta, hogy ha a várnál járunk, akkor feltétlenül nézzük meg a Lovagi tornák terén a 2015-ben avatott lovagszobrát. Kerestük is, a teret háromszor körbejártuk, és mikor már föladtuk a reményt – vagy a szobrot netán eltávolították volna? (hasított a félsz belénk) –, nem kellett mást tenni, csak kicsit a magasba emelni a tekintetünket, és észre is vettük a lovagfiguráját az épület homlokzati fülkéjébe állítva.

Persze, ezt már előre gondolhattuk volna, valami hasonló játékot mindenképpen, mert „A” Dr. Ozsnyik nem hagyományos formákban, anyagokban és terekben gondolkodik, hanem néhány centivel – vagy néhány méterrel – mindig a földszint fölött jár, felülről tekint önmagára és a környezetére...; miközben néhány centivel vagy néhány méterrel a föld alatt is jár, keresi a pokol bugyrait, rátalálva a keresésben az archaikus gyökerekre.

Vagy a rozsdára és az anyag romlására, a romló anyagban is újjászülető lélekre.

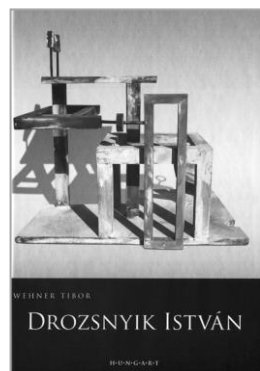
Néhány száz méterre a vártól van a háza, impozáns kerttel, szabadtéri kiállítással, több tucat fémszoborral az elmúlt évtizedekből. – Ez Drozsnyik vára, s nem a Kékszakállú mágikus tere ugyan, viszont a titkoké és a megismerésé. Mindenki számára nyitva áll; szokott csoportokat is fogadni, afféle alternatív „múzeumként” gazdagítva a miskolci képzőművészeti kínálatot.

(Nahát! Drozsnyik mint önmaga múzeuma?)

Egy bizonyos Salvador Dalí gondolt erre korábban, Figuerasban, ugye ő is Don Quijote-leszármazott – úgy tűnik, ez a képzeletvonal tele van romantikus abszurdal.)

Emlékeztető gyanánt le is fotóztam néhány művét, például a Krisztus- és Don Quijote-szobrokat.

DROZSNYIK ISTVÁN VERSESKÖTETÉNEK
ÉS A MŰVÉSRŐL SZÓLÓ, 2018 VÉGÉN MEGJELENT
WEHNER-MONOGRÁFIÁNAK A BORÍTÓJA;
LENT: A MŰVÉSZ LOVAGSZOBRA A DIÓSGYŐRI VÁR MELLETT

És a székeket. Elfelejtettem ugyanis mondani, hogy a szék motívuma a szobrain, grafikáin és a festményein egyaránt visszatérő elem, fontos szimbólum. Egyszerre lehet az uralkodói trón (hatalomjel) és pihenőhely (a kiszolgáltatottak menedéke); illetve lehet középpont (valaminek a „székhelye” – vagy a tojás „szikje”), a katedra (mint szó-szék), a trónharcok jelképes tárgya, a Jó és Gonosz, a hírnév és felejtés harcának a tárgyasulása. Különösen akkor izgalmas, ha a négy láb nem a földön áll, hanem bekapaszkodik a levegőbe (ahogy Jézus is üzent, hogy „támaszkodjatok a levegőre bátran”). A székek mellett így – illetve azoknál jóval korábban –

megjelentek a kereszttek, máig jelen vannak: némi túlzással az is mondható, hogy van már vagy ezer keresztje Drozsnik Istvánnak. A szó átvitt (illetve szimbolikus) értelmében, de konkrétan, tárgyi(asult) formában is.

Drozsnik nemcsak megalkotja, hanem gyűjti is a keresztteket: az úgynevezett „talált tárgyak” és kitalált kompozíciók mindegyike keresztthordozó ráutalás.

DROZSNYIK ISTVÁN „KERESZTJEI” HÁZÁNAK-MŰTERMÉNEK FALÁN
S AZ ÉLETTÉR SZINTE MINDEN SZEGLETÉBEN

Ezek nem feltétlenül a szakrális szimbolikát hivatottak szolgálni, hanem inkább az áldozatvállalásnak a (fizikailag gyötrős és egyszerre metafizikai) szentségét, a tételes vallási asszociációk nélkül, a Hamvas Béla vagy Weöres Sándor által megjelentetett Teljesség-úton való megfeszítettség élményét közvetítve.

Mielőtt elragadna engem is a „metafizikai hév” – így, néhány hónap távolából tekintve vissza a néhány órás látogatásra –, hozzáfordulok a dokumentumaimhoz. S mivel jegyzeteket nem készítettem, az emlékezetemre kell hagyatkozni, vagy a helyszínen kattintott fotókra támaszkodhatok, és újralapozhatom a kiadványokat, vagy böngészhetek a hálón, ahol Drozsnyik honlapján ars poetica gyanánt olvasom, hogy amikor dolgozni kezd, azt érzi: lépésenként távozik belőle a bánat és a fájdalomokkal bélelt keserűség.

„Lassan elcsendesül (elfogy) körülöttem a világ, és feloldódik a festékben. Könnyeim átszivárognak a hófehérbe öltözött lapra, fekete, színes vonalakkal (foltokkal) átfestem fehér ruháját – táncba kezdek a kavargó színekkel, fehér lelkem orgazmusi életre kelnek a lapon, s mire a végére érek, mindig meghalok; a kép él helyettem.”

Mert az önmagát olykor bohóc-lovagként is beállító Drozsnik hajlamos bizony a patetikus hangulatokra, de még az elérékenyülésre is, és talán ez védi meg őt a rozsdásodás ellen.

S megérkeztünk a művészetét jellemző egyik legfontosabb attitűdjegyéhez, a tragikumérzés kifejezéséhez. Talán minden külső játék és szerep (szerepjáték) annak palástolását szolgálja, hogy a teljesség helyébe lépő létezés-csonkaság érzete valamiképp elmúljon, elfelejtődjön. Nem véletlenül választotta Wehner Tibor sem az Ady-párhuzamot (a *Kocsi-út az éjszakában* c. verset), kifejezve Dronyzsik István létélményét...

(Földműves család kilencedik gyermekeként született. Autodidaktaként harcolta föl magát a kortárs magyar művészet kanonizált élvonalába. Több ezer műve többségét a nagyközönség még soha nem látta. Egyszer látta magát az álmában meghalni. Boldog volt, mert azon az éjszakán nem létezett semmi más, csupán a szeretet. Drozsnik István 21. századi Don Quijotévé változott. – Szeretjük őt.)

FENT: DROZSNYIK ISTVÁN
„TALÁLT” TÁRGYA (PLÉH-ROZSDASZOBRA)
A FÁJDALOM SZÉPSÉGÉNEK KIFEJEZŐJE;

BALRA LENT: KUBINYI KRISZTINA
ÉS DROZSNYIK ISTVÁN A MŰVÉSZ
MISKOLC-DIÓSGYŐRI MŰTEREM-HÁZÁBAN

DROZSNYIK ISTVÁN:

A KÉKSZAKÁLLÚ

A
má-
jusi eső
aranyat ér
mondja a ránk
maradt népnyelv
kihajt az élet a föld-
ből az ajtók berozsdáll-
tak a herveg kékszakállú
várában a hét ajtó nyifeg-
nyafog sötétség nyeli el a szerel-
met az ember és a herceg sötétben
topog és kotor a fény már tegnap elve-
szett lehet keresni az ajtók másik oldalán
feltárul a múlt pofátlanul ha akarod ha nem
ezt kapd ki ha tudod jöhet végre a fényözön ső-
tétség ellen legyen már világosság a fejekben és az
ajtók hátulján magány félelem helyett a rohadt életbe
vagy maradjanak csukva a hetedhét vasajtók örökre hogy
ne legyen vassal bélelt a lelkünk végre.

A NAPKORONGBA ÍRSZ VAGY A TELIHOLDBA...

(Drozsnyik Istvánnak)

A napkorongba írsz vagy a teliholdba
talán mindegy is az mert ha vihar lennél a fákkal
ölelkeznél (mondtad) miközben szeretted volna a mezőn
nyíló virágokkal sikamlós birokra kelni és meztelenül várni a be-
havazott udvaron a csodát ami persze soha nem jön magától mert lusta
nem úgy mint a sóhajokból kivillámló ösztön mely csoda
nélkül is jóllakik egy ellopott pillanatban amit
még a hold se lát s a nap nem égeti

„HARMONIZÁCIÓS PROGRAMOK”

Helyszín: TIT Stúdió Egyesület Székháza,
1113 Budapest, Zsombolyai u. 6.

E-mail: info@tit.hu; Tel.: 344-5000; Honlap: www.tit.hu

**A TIT Stúdió Egyesület (TIT SE) tisztelettel ajánlja
honlapját és helyszínét: jöjjön el programjainkra,
hívja érdeklődő ismerőseit!**

**Ismerje meg és ajánlja:
Gombász Szakkör, Ásványbarát Szakcsoport,
Csapody Vera Növénybarát Kör...
Rátkai Márton Klub, Dunatáj Mozi...
Fedezze fel a világot! Aranykor Jóga...**

**Csatlakozzon a kiemelt évfordulók megünnepléséhez,
tegyen javaslatokat!
Az előadók, közreműködők ingyenesen válogathatnak
könyvekből, folyóiratokból!**

**Várjuk javaslatait!
Dr. Koncz Gábor igazgató.**

**Az épület lehetőségeinek megtekintése,
rendezvényi megállapodások:
Bácsfai Linda rendezvényi menedzser.
E-mail: titstudio06@gmail.com**

Állandó tárlatok:

*„A legnagyobb boldogságom, ha másnak tudást és örömet nyújthatok...”
Öveges József (1895–1979) emlékkiállítás*

*„Ásványok és ősmaradványok...”
A TIT SE Ásványbarát Szakcsoportjának kiállítása*

ELŐFIZETŐI TÁJÉKOZTATÓ ÉS FELHÍVÁS

Tisztelt Előfizetők!

A Néző • Pont 2021-ben is megjelenik, összesen négy alkalommal, a tervek szerint legalább egy dupla számmal, valamint egy előfizetői ajándékkötettel.

A tervezett megjelenések:

104. kötet – 2021/március; 105–106. kötet – 2021/június;
107. kötet – 2021/szeptember; 108. kötet – 2021/november;
előfizetői ajándékkötet: Tizenhét (haikus).

Az előfizetői díj változatlanul **5.000 Ft.**, mely magában foglalja a nyomdai és a postázási költségeket is.

Az előfizetések mellett külön megköszönöm a támogatói felajánlásokat!

Az előfizetői, valamint a támogatói díj személyesen és postán is befizethetők a dr. Vitéz Ferenc 4027 Debrecen, Füredi út 67/B. címre, vagy átutalható az Oberbank AG. számlaszámra:

18400010–03516724–61000016

(Kérem, tüntessék föl a számlázási címet!)

ELŐZETES AJÁNLAT A 2021. ÉVI FOLYÓIRAT-SZÁMOKBÓL

A Magyar Táncművészeti Egyetem legújabb kiadványairól;
Bíró-Balogh Tamás, Csontos János (posztumusz), Dávidházy Péter,
Deák-Sárosi László, Ozsváth Sándor, Szilágyi Márton, Sz. Tóth Gyula könyveiről;
folyóirat-szemlék, képzőművészeti kiállítások, kulturális események;
„Vendégség”-rovat; tehetséggondozás;

Toronynapló és „Ajánlott küldemény” (versek);

Évfordulók: Szakolczay Lajos 80 éves (köszöntő és versösszeállítás);

120 éve született Németh László, 85 éve született Csukás István
és Lázár Ervin, 80 éve született Utassy József;

100 éve született és 40 éve hunyt el Pilinszky János;

40 éve hunyt el Hajnóczy Péter, 30 éve hunyt el Nemes Nagy Ágnes,
20 éve hunyt el Fekete Sándor, 15 éve hunyt el Somlyó György és Sütő András,
5 éve hunyt el Kertész Imre.

TARTALOM

„Hortobágyi pusztán fúj a szél” (<i>Vers Magi Elek grafikája mellé</i>)	461
„Művészeti örökségünk” (<i>Kiállítás Hajdúböszörményben Sántha Antal gyűjteményéből</i>)	462
A hajdútisztesség „tüköre” (<i>In memoriam dr. Nyakas Miklós</i>)	469
Önújraépítő párbeszéd (<i>A 20 éves GADE kiállítása és albumbemutatója</i>)	470
KÉPES KULTURÁLIS ÉS MŰVÉSZETI HÍREK	
Benne: Erdélyi Márta Szabó Éva-emlékműsora; Színház a Déli-sarkon; Égmérték – i.m. Makoldi Sándor; Festőkarnevál; Festészet napi tárlatok; Maksai János kiállítása – ajánlott vers: A pipacsok életében; „Hármas- hangzat”; Friss termés 2020; Fűlszöveges könyvajánlatok	476
Egy „debreceni” (<i>In memoriam Térey János</i>)	490
MARGÓ ÉS VENDÉGSÉG	
ARANY Lajos: Itthon vagyok (<i>Boncsér Árpád fotográfiáihoz</i>)	492
Szeccszíós reneszánsz (<i>Takács E. Ildikó Lélek-Camino c. kötetéről</i>)	494
NAGY Gábor Miklós: Téridő (<i>hexameterek</i>)	497
MALÁRBURK József: Az angyalokat sohasem... ..	498
PERCZEL PAPP Ibolya legújabb képeihez	504
PERCZEL PAPP Ibolya: Javítás nélkül (<i>részlet – 14.</i>)	506
DULAVICS Dóra: Angyalian Drága Hangok	516
SMIDRÓCZKI Anikó: A „bölcességkeresés” hangjai	516
KELE Enikő: Ha „most” itt vagyok	517
TORONYNAPLÓ	
Benne: A visszaváltozás fájdalma; Hogyan ne keverjük össze az alkotást a politikával?; A „nyaralás” vége; „Apja lánya...”; Bartha Jánosné ajánlása	520
VITÉZ Kata verseiből	528
Csillagkeringő – másképp (<i>Rendhagyó ciklus Kubinyi Krisztina Vitéz Kata verseihez festett képei nyomán</i>)	531
Drozsnyik István – alias: Don Quijote az ezredfordulón mint képzőművész (<i>rendhagyó riport</i>)	534
DROZSNYIK István: A Kékszakállú... ..	539